

ב"ה • תמוז תשס"ד • גליון מס' 2

מעיינותיו

למחשבת חב"ד

אבני יסוד בחסידות

הן כבנים, הן כעבדים הרב יואל כהן
המאבק התמידי הרב יהושע שפירא

ג' בתמוז

עשור להסתלקות הרבי זי"ע

כל ימי חייו להביא לימות המשיח הרב עדין אבן ישראל
הנהגת הפרט והנהגת הכלל - סיפור

הן כבונים, הן כעבדים

דבר המערכת

שמחים אנו להגיש את הגיליון השני של 'מעיינות' הכולל עיונים בנושאים יסודיים בחסידות, בשפה בהירה ובהסברה רחבה.

מתוך רשימותיו של הרבי הריי"ץ בחרנו הפעם ברשימה, בה הוא מתאר את מאסרו הקשה ברוסיה הסובייטית בגין פעילותו להחזקת היהדות, ממנה למדים אנו מסירות נפש מהי.

הגיליון הנוכחי יוצא לאור לקראת ג' בתמוז – יום השנה העשירי להסתלקות הרבי מליובאוויטש זי"ע.

בהתאם לכך, בחרנו לעמוד על אחת הנקודות הבולטות בחייו של הרבי שהיתה שאיפת חייו – עבודתו הגדולה ומאמציו הכבירים להבאת הגאולה.

מסיבה זו גם חרגנו קצת ממסגרת הגיליון, והבאנו סיפור מאלף על הרבי.

לקראת הגיליון הבא אנו פותחים בע"ה מדור לשאלות בתורת החסידות, עליהם יענו הרבנים הכותבים בעלון. נשמח לקבל שאלות, הערות ורעיונות.

תוכן העניינים

2	הן כבנים, הן כעבדים הרב יואל כהן
9	המאבק התמידי בבינוני הרב יהושע שפירא
12	כל ימי חייו – להביא לימות המשיח הרב עדין אבן ישראל
15	נתי ספר וניחזי - אגרות קודש הרב שלום דובער לוי
18	גדול שימושה רשימת המאסר של הרבי הריי"צ
26	הנהגת הפרט והנהגת הכלל סיפור

יו"ל ע"י:

**'תורת חב"ד'
לבני הישיבות'**

ת.ד. 4102 נתניה.

דואר אלקטרוני:

maayanotecha@neto.bezeqint.net

לע"נ ר' יהודה אריה בן מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע כ' תמוז ה'תש"ל

הרב יואל כהן

אחד המאפיינים של תורת חסידות חב"ד הוא – מיזוג קצוות. בכך באה לידי ביטוי מהותה של תורת החסידות כ"ברית התיכון" שעניינו לחבר את הקצוות – "מברית מן הקצה אל הקצה".

דוגמה לחיבור כזה של קצוות הוא המיזוג שאנו מוצאים בתורת חסידות חב"ד בין שתי הדגשות שלכאורה סותרות זו את זו: מצד אחד, אפסותו המוחלטת של האדם כלפי הקב"ה, דבר שמחייב התבטלות גמורה; ומצד שני, הצורך שהאדם יעבוד את קונו בכל חלקי מציאותו ובכל פרטי ישותו. יש כאן לכאורה שני הפכים: או שהאדם הוא אין ואפס כלפי הקב"ה, או שיש לו ערך וחשיבות, שלכן הוא נדרש לרתום את כל מציאותו לעבודת ה'.

מצד אחד, מרבים בספרי חב"ד לבאר ולהסביר את אפסותם של האדם והעולם כלפי הבורא ואיך שאין שום מציאות חוץ מהקב"ה (וכפי שנתבאר באריכות בגיליון הקודם הסבר החסידות לעניין אחדות ה', שאין הכוונה רק לכך שאין עוד אלוהה או כוח שליט אחר מלבדו יתברך, אלא שאין שום מציאות חוץ מאלוהות – "אין עוד מלבדו". ונתבאר, שישנם בזה שתי דרגות כלליות – "יחודא-עילאה" ו"יחודא-תתאה". אבל יחד עם זה שהאדם והעולם אינם בעלי ערך ומציאות ושחץ מהאלוהות אין כלום, תובעת תורת החסידות שעניין זה עצמו יובן בשכלו של האדם.

כאשר האדם משתמש בשכלו להבנת עניין – בזה עצמו מתבטאת ה'מציאות' שלו. זה ההבדל בין שכל לאמונה: כאשר אדם מבין את העניין בשכלו, בזה מודגשת המציאות שלו, הוא המבין. לעומת זאת, אמונה פירושה, שהאדם בעצמו אינו מבין את העניין אלא מאמין וסומך על משהו אחר. זו גם הסיבה שהנטייה להאמין מצויה יותר באדם בטל ושפל בטבעו, שהואיל וישותו אינה בתוקף, לכן יאמין ויסמוך על מה ששומע מאחרים, אף שהוא עצמו, בשכלו, אינו מבין את העניין.

אם-כן, כאשר יהודי מבין בשכלו את העניין של "אין עוד מלבדו", הרי כבר בזה יש מיזוג של שתי הנקודות – ביטול ושליטת המציאות, ועם זה עבודה עם המציאות. מצד אחד הוא מבין את אפסותו, שבוה מורגש הביטול ושליטת מציאותו; ומאידך גיסא, עניין זה עצמו בא בהבנה והשגה בשכלו-הוא.

אין כאן המקום להרחיב בעניין זה – במיזוג ה'ביטול' וה'מציאות' בהבנת העניין של אחדות ה' – הבאנו זאת לשם דוגמה בלבד. וכמו-כן בריבוי מושגים אחרים בתורת חסידות חב"ד רואים את המיזוג והתכללות של שני הדברים – 'ביטול' ו'מציאות', אשר למרות היותם שני קצוות הפכיים, הולכים המה יחדיו.

מכיוון שגיליון זה יוצא-לאור לכבוד ג' תמוז, יום ההילולא העשירי של הרבי זי"ע, שכמובן מציין תקופה מיוחדת, בחרנו לבאר במאמר זה כמה דוגמאות בעניין המיזוג בין שני הנקודות – 'ביטול' ו'מציאות' – כפי שנתבאר במשנתו של הרבי בעל ההילולא.

אבינו מלכנו

א. בתורה אנו מוצאים שני כינויים למעמדם של בני-ישראל כלפי הקב"ה: 'בנים' ו'עבדים'. בפרשת ראה (דברים יד א) מכוונים בני ישראל 'בנים' – 'בנים אתם לה' אלוהיכם'; ואילו בפרשת בהר (ויקרא כה נד) הם מכוונים 'עבדים' – 'כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים'.

מה ההבדל בין בן לעבד? אצל הבן יש תחושת קירוב לאביו. ראשית, האב והבן דומים זה לזה. אפילו בתכונות הנפש הבן (על-פי-רוב) דומה לאביו. תפיסתו והבנתו של הבן, בדרך כלל, דומות לתפיסתו והבנתו האב. הבן גם אוהב את אביו ויש לו רגש של קירוב כלפיו. שלכן בעשותו רצון אביו, אין זה בהכרח ובכפיה אלא מתוך רצון ושמחה. לעומתו, העבד בטל אל המלך, אל אדונו. העבד אינו מבין את הצורך והתועלת שבעבודת האדון ואין לו חשק ותענוג בעבודה זו. אלא שהואיל והמלך ציווה – אזי אף שאין הוראותיו מתאימות לתכונותיו של העבד, לא לשכלו ולא לכוח התענוג שלו, אף-על-פי-כן מצד עול מלכות שעליו, הוא מוכרח לבצע את ציווי האדון.

ויש בזה מה שאין בזה: יש מעלה ביחסו של ה'עבד' לאדונו שאינה קיימת ב'בן' כלפי אביו, ויש מעלה ביחס ה'בן'

בני-ישראל מכוונים בתורה 'בנים' לקב"ה, והם מכוונים גם 'עבדים'. שני הביטויים הללו מייצגים שתי גישות הפוכות – הבן עובד את אביו מתוך שמחה ואהבה, ואילו העבד משרת את אדונו בקבלת-עול ובכפייה. אולם בעומק העניין מתברר שבעם-ישראל משתלבות יחדיו שתי הגישות הללו, והדרגה הגבוהה ביותר של ה'עבדות' היא המביאה את תכלית הקירוב, האהבה והשמחה

לאביו שאינה קיימת ביחסי העבד עם אדונו.

כאשר אנו דנים על ביטולו של האדם, אזי העבד בטל לאדון, מה-שאיין-כן ביחסו של ה'בן' לאב לא מודגש עניין הביטול; לאידך, אם נחפש קשר של קירבה, נמצא זאת בעיקר ביחסי הבן ואביו ולא בעבד ואדונו¹.

ה'בן' קרוב אל אביו, ואילו העבד אינו בקירוב עם אדונו; אין לו רגש כלפיו, וגם הבנתו אינה בהתאם להבנתו של האדון. בדרך כלל ציווי האדון אינו מתקבל בשכלו של העבד, ואף ייתכן ששכלו יחייב בדיוק להפך. ורק מפני שלטונו של אדונו, הוא מוכרח לקיים רצונו. נמצא אפוא, שמעלת ה'ביטול' קיימת ביחסו העבד ואדונו; ואילו מעלת ה'קירוב' קיימת ביחסי הבן עם אביו.

הקשר של בני ישראל עם הקב"ה כולל את שני הסוגים. כפי שצוין לעיל, יש שני פסוקים המתארים את הקשר בין הקב"ה ועם ישראל: פסוק שמתאר את הקשר כ"בנים אתם לה' אלוהיכם", ופסוק המתאר את הקשר כ"עבדי הם". וכמו-כן בריבוי תפילות אומרים אנו "אבינו מלכנו", דהיינו שהקב"ה אבינו ואנו בנים שלו; ובה-בשעה הקב"ה הוא גם המלך שלנו ואנו עבדיו.

אף ש'בן' ו'עבד' מייצגים שני קצוות מנוגדים, ובפשטות, בתחושת הקירוב של הבן לא שייך שתהיה מעלת הביטול; ומאידך, בהרגשת הביטול של העבד לא שייך שתהיה מעלת הקירוב, הואיל ורגש הקירוב סותר לכאורה את רגש הביטול – אף-על-פי-כן בקשר של בני-ישראל עם הקב"ה אנו מוצאים בכמה וכמה עניינים כמין נקודה משותפת בין ה'עבד וה'בן', שגם בעניין ה'עבד' ישנה מעלת ה'קירוב'; ולאידך, גם ב'בן' ישנה

תרס"ז ובמאמרים שלאחריו.

1 רוב סוגי העבדים אינם בקירוב עם אדונם, אבל ישנו סוג של עבד שהוא בקירוב עם האדון. ונתבאר בדיבור המתחיל 'זמקנה רב' משנת

מעלת ה'ביטול'.

במאמר שלפנינו נביא כמה דוגמאות לכך ממאמרי החסידות של הרבי.

'נעשה ונשמע' או 'נשמע ונעשה'?

ב. במסכת שבת (פח, א) מסופר: "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו שישים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל, קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע". מפשט מאמר חז"ל זה משמע, שקשירת הכתרים הייתה כנגד שתי האמירות הטובות של בני-ישראל "נעשה ונשמע", ועל זה הם קיבלו שני כתרים, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'. אולם כשמדייקים בפתיחת דברי הגמרא "בשעה שהקדימו ישראל" עולה, שנתנית הכתרים הייתה על הקדמת 'נעשה' ל'נשמע' ולא על ה'נעשה' וה'נשמע' עצמם. וכי הגמרא מתחילה בדבר אחד ומסיימת בדבר שני? אחד ההסברים בזה:

עבודת היהודי לבוראו, בלימוד התורה וקיום המצוות, מתחלקת לשני סוגים: א) עבודה שבאה מהשכל וההבנה. ב) עבודה שבאה מביטול לקב"ה – קבלת-עול מלכות שמים. ובכללות, שני האופנים האלה נרמזים בשתי המילים 'נעשה' ו'נשמע'.

'נעשה' מסמל את עבודת קבלת-העול. 'נעשה' פירושו עשייה כשהיא לעצמה. אדם שאיזו לו הבנה ותענוג בעשייה, ואף-על-פי-כן, מצד עול מלכות שמים שעליו – הוא עושה. יתרה מזו: מצינו 'עשייה' במובן של כפייה: "גט המעושה" (גיטין פח, ב) – גט שנכתב בכפייה; "מעשין על הצדקה" ('בית יוסף' לטור סימן רמ"ח) – כופין על הצדקה. אם-כן, 'נעשה' מסמל את עבודת היהודי מתוך קבלת-עול מלכות שמים, שאף שאינו רוצה ואינו מתענג בעבודה זו, הרי מאחר שיש עליו עול מלכות שמים, הוא מוכרח לקיים ולבצע את הציוויים של הקב"ה.

לעומת זה, 'נשמע' מסמל את אופן העבודה של הבנה והשגה. 'שמיעה' אין משמעותה שמיעת האוזן בלבד,

אלא היא משמשת גם כמובן של הבנה והכרה (ובדוגמת "שמע ישראל", או כמו שכתוב "והם לא ידעו כי שומע יוסף", שומע = מבין). 'נשמע' מסמל אפוא את עבודת היהודי מתוך הבנה והשגה, כשהוא מכיר במעלת העבודה.

בסדר העבודה של שני העניינים, 'נעשה' ו'נשמע', ישנם שני אופנים: יש אופן שה'נעשה' קודם ל'נשמע'; ויש אופן שה'נשמע' קודם ל'נעשה':

'נשמע' ורק אחר כך 'נעשה' משמעותו, שנקודת-המוצא שבה מתחיל היהודי את עבודתו היא ההבנה שלו, אלא שכתוצאה מהבנתו הוא מגיע גם לקבלת-עול. אדם בעל שכל ישר בהכרח ישיגה למסקנה שלא כל הדברים ניתנים לתפיסה בשכל אנושי. השכל עצמו מבין, שיש דברים שלמעלה מהבנת ותפיסת השכל, שלגביהם צריכה להיות הגישה בדרך של אמונה פשוטה וקבלת עול.

מתוך גישה זו ייתכן שאפילו את מצוות פרה אדומה – שהיא חוק בלא טעם – יקיים האדם על בסיס שכלי. ההיגיון הישר מחייב שיש דברים שלמעלה מהבנתו, ועל-כן הוא מבין שעליו לקיים גם מצוות שהם בגדר 'חוקה'.

דוגמה לכך היא התמסרות של מודרך למדריכו הנאמן. נתאר לעצמנו נער צעיר, שיש לו מודרך נאמן, שמדריכו ומחנכו בכל צעדיו. הנער מבחין בחכמתו של מדריכו ובתבונה שבהוראותיו, והוא מכיר בתועלת שהמדריך נותן לו בהתפתחותו האישית. קורה לפעמים שהמדריך נותן לו הוראה מסויימת מבלי שביאר לו את טעמו של הדבר, והנער אינו מצליח בשום אופן להבין את ההגיון שבהוראה זו. כיצד יתייחס לזה הנער? נער טיפש יגיע למסקנה שהפעם המדריך טעה; אבל נער פיקח יבין, שכשם שבכל הוראותיו של המדריך היה היגיון ותועלת, סביר להניח שגם בהוראה זו יש תבונה ותועלת עבורו, והסיבה שאינו מצליח להבין זאת היא מפני עומק טעמה של הוראה זו, ואין פלא ששכלו של נער צעיר לא יכול להבין את מלוא עומק מחשבתו של המדריך הנאמן.

כך בנמשל, בעבודת האדם. יהודי פיקח, המתבונן בגדולת הבורא ותורתו, יבוא בעצמו להכרה ששכלו האנושי אינו מסוגל להבין את כל עומק הטעמים מאחורי ציווייו של הקב"ה, ובהכרח שיש דברים שלמעלה מהבנתו. אמנם אין ביכולתו להבין את הטעם שבמצוות פרה אדומה, אבל הוא מבין בשכלו שבוודאי למצווה המצוות יש טעם גם עליה.

אמנם גם בדרך זו מגיע האדם למסקנה שבגישה לבורא יש הכרח שיבטל את שכלו ויקבל עליו עול מלכות שמים, אבל סוף-כל-סוף ביטול זה מיוסד על שכל – השכל מכריח שיש למעלה מהשכל. זו קבלת-עול המיוסדת על הכרח שכלי, ואין בה את מלוא המשמעות של ביטול מוחלט לקב"ה, שהרי ביסוד הדברים הכול מבוסס על האדם עצמו ועל שכלו. זהו 'נשמע' שקודם ומביא ל'נעשה'.

החידוש של יהודי הוא בכך, שיהודי בטל לקב"ה לגמרי, ביטול אמיתי. וכלשון הכתוב: "כי לי בני ישראל עבדים" – יהודי נוהג כעבד המצויית לפקודת המלך. העבד אינו עושה חישוב שהואיל והאדון פיקח ממנו מסתמא יש טעם לציווייו, אף שהוא עצמו אינו מבין זאת. עבד יודע שהוא עבד וחובתו לציות, ואין זה נוגע כלל אם יש טעם לציווי או לא. כך יהודי מקיים את ציווי הקב"ה לא מפני שהוא סומך על עצמו ומפני ששכלו מבין שיש דברים שלמעלה מטעם, אלא הוא בטל לגמרי לקב"ה, מעל כל שיקול שכלי. בזה מתבטאת הנקודה המיוחדת של יהודי.

עניין זה נרמז בנוסח "ועל הניסים" שאומרים בימי החנוכה. באחד ממאמריו מבאר² הרבי מהוריי"צ את דיוק הלשון "בימי מתתיהו... כשעמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". הוא מסביר, שעיקר גזירת של היוונים לא הייתה כל-כך על עצם לימוד התורה, כמו על זה שהתורה היא תורת ה'. הם רצו "להשכיחם תורתך" – להשכיח מעם ישראל שהתורה היא תורת ה'. וכמו-כן בנוגע למצוות – רצונם היה "להעבירם מחוקי רצונך", מקיים המצוות כחוקים שלמעלה מהשכל.

אבל הרבי מוסיף בזה נקודה נוספת³: עדיין יש לדייק מדוע כופלים ואומרים "חוקי רצונך", והלא 'חוקים' הם המצוות שאין עליהם טעם וכל קיומם הוא רק מפני שזה רצונו של הקב"ה, ואם-כן היה מספיק לומר "להעבירם מחוקיך", ומדוע יש צורך להוסיף ולומר ("להעבירם מחוקי רצונך")?

והביאור בזה: היוונים בזמנם דגלו ב'שכלתנות'. הם טענו, שהואיל והשכל הוא יתרונו של האדם על החי, לכן כל מעשי האדם חייבים להיות על-פי שכל, ודברים שאין להם מקום בהיגיון אינם שייכים למעלת מין המדבר. שיטתם זו אינה שוללת את קיום החוקים, מכיוון שגם קיומם של החוקים אפשרי על בסיס שכלי. השכל עצמו מוביל למסקנה שיש דברים שהשכל אינו יכול להבינם, ואף על פי כן יש לקיימם, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה. התנגדותם של היוונים הייתה לביטול המוחלט של יהודים לקב"ה, ביטול שאינו מבוסס על שום חישוב שכלי. זאת לא יכלו לסבול.

זו משמעות הנוסח "להעבירם מחוקי רצונך". לשון זו מדגישה, שגם את החוקים אפשר לקיים מפני הכרח השכל. ולקיום החוקים באופן זה לא התנגדו היוונים. התנגדותם הייתה ל"חוקי רצונך", לקיום המצוות מפני שזה רצונו של הקב"ה, בלי שום התערבות מצד מציאות האדם ושכלו.

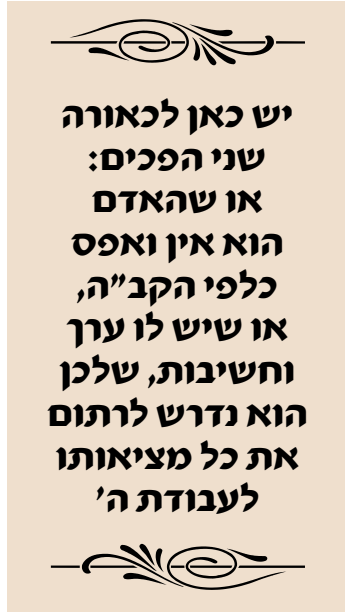
הקב"ה רוצה שתהיה הבנה ואהבה

ג. לאחר שנבאר שעבודתו של יהודי אינה מבוססת על מציאותו ושכלו, אפשר להסיק, שעיקרה של עבודת ה' היא – להתנהג כעבד שבטל אל המלך לגמרי ומקיים את ציווייו בקבלת עול. לפי זה אין צורך בלימוד והתעמקות, וכל-שכן שאין צורך בהתעוררות הרגשות שבלב, אלא העיקר הוא לקיים ולבצע את הדברים בפועל.

מובן שאין הדבר כך. ראשית, ישנה מצוות תלמוד-תורה, שגדרה הוא – ללמוד ולהבין. חיוב זה אינו רק על

הלכות וציוויי התורה, אלא צריך גם ללמוד ולהתבונן בגדולת ה' – "דע את אלוקי אביך". יתרה מזו, ההתבוננות וההתעמקות צריכות להביא לאהבת ה' וליראת ה', שגם הן מצוות-עשה של תורה.

נמצאנו למדים, שמיהודי נדרשת גם עבודה שקשורה עם מציאותו ואישיותו. הבנה והשגה מדגישים ומבליטים את מציאותו של האדם, וכמבואר לעיל (סעיף א) שזה יסוד ההבדל בין אמונה להבנה: אמונה היא התבטלות והסתמכות על הזולת; ואילו הבנה

משמעותה שהאדם מבין בשכלו שלו. על אחת כמה וכמה אהבה, תולדתה של ההתבוננות, שהיא קשורה למציאותו של האדם; הרגשת אהבה פירושה, שהאדם הוא במצב של התפשטות מציאותו; יש מציאות של אדם והוא האוהב.

לאור כל זאת נדרש ביאור: איך מתאימים יחד שני אופני העבודה הללו, שלכאורה סותרים זה את זה? מצד אחד נדרשת מיהודי עבודה מתוך קבלת-עול וביטול מציאותו; ומצד שני נדרשת עבודה של הבנה והשגה בגדולת ה', אהבתו ויראתו, דבר שמבטא את

מציאותו של האדם?

אבל לאמיתו של דבר שני הדברים עולים בקנה אחד. אצל יהודי, הסיבה שבגללה הוא לומד, מבין ומתבונן, ואף משתדל לעורר בליבו רגש של אהבה לה', היא מפני ביטולו לקב"ה. הוא בטל בתכלית לקב"ה ועל-כן הוא מוכן לקיים כל מה שמצווים אותו. כאשר הקב"ה מצווהו לעשות מצווה מעשית, להניח תפילין או כל מצווה מעשית אחרת – הוא מקיים; ובדיוק באותה מידה, כשיש ציווי מהקב"ה ללמוד ולהבין – הוא משתדל ללמוד ולהבין. ומכיוון שיש ציווי בתורה "ואהבת את ה' אלוקיך", הוא גם משתדל לעורר את האהבה אליו יתברך.

כלומר, ההבנה וההרגשה של יהודי אינן ביטוי של מציאותו האישית, אלא אף הן נובעות מהציווי האלוקי. אותה סיבה שמביאתו לקיום מצווה מעשית כהנחת תפילין – מפני שכך ציווה ה' והוא עבדו – אותה סיבה מביאתו לקיום מצוות הקשורות עם מציאותו ואישיותו, כהבנה ואהבה.

דבר זה בולט במיוחד לאור המובא בשם האריז"ל⁵, שגם ביחס למצוות 'קריאת שמע', שעניינה התבוננות באחדות ה' ("שמע" מלשון הבנה), יהודי אומר "הריני מקבל עלי מצוות עשה של שמע ישראל". ולפני התעוררות האהבה – "הריני מקבל עלי מצוות עשה של אהבת ה'".

זהו עניין הקדמת 'נעשה' ל'נשמע'. קודם כל יהודי מתחיל ב'נעשה' – הוא מבטל את עצמו ומקבל עול מלכות שמים, ומעוצמת הביטול אל ה' הוא לומד ומבין ומשתדל לאהוב. ה'נעשה' הוא שמביא את הנשמע.

לסיכום: ההבדל בין שני האופנים, 'נעשה' קודם ל'נשמע' או 'נשמע' קודם ל'נעשה' (אף שבשניהם יש גם ביטול וגם הבנה), הוא בשאלה מהו יסוד העבודה: 'נשמע' ורק אחר-כך 'נעשה' משמעותו, שהיסוד הוא ההבנה והמציאות של האדם, אלא שמציאותו מביאה ומחייבת גישה של קבלת עול, אבל הבסיס הוא – השכל והמציאות

הנפלאים... מיד הוא אוהב ומשבח...". וראה תניא פרק ג'.

5 ראה לקוטי-תורה דרושים ליו"כ דף ס"ט טור ג'

4 כפי שכתב הרמב"ם בתחלת הלכות יסודי התורה (פרק ב' הלכה ב'):

"היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן במעשיו ובראיו

2 ראה מאמר דיבור המתחיל 'מאי חנוכה' משנת תש"א.

שלו.

לעומת זאת, 'נעשה' שקודם ומביא ל'נשמע' משמעותו הוא – שיהודי הוא **עבדו של הקב"ה**, ומפני שהוא עבד, הוא מוכרח לקיים את כל ציוויי האדון, ובכללם – מצוות השייכים ל'נשמע'.

'נשמע' שלאחר ה'נעשה' נעלה יותר

ד. אם נתעמק בזה נבין, ש'נעשה' המביא ל'נשמע' מבטא התבטלות עמוקה ונעלית הרבה יותר מהביטול ש'נעשה' כשהוא לעצמו. הביאור בזה:

כאשר הביטול של יהודי לקב"ה מצטמצם לכך שהוא נכון לעשות ככל אשר יצווה, הביטול הוא רק בכוח העשייה שלו, אך לא חדר לשאר כוחות נפשו. ביטול אמיתי הוא, כאשר היהודי מבטל את כל-כולו לגמרי; כל כוחות נפשו בטלים אל האדון-הקב"ה, גם כוחותיו הנעלים, כשכל ורגש. בדרך זו אין כל נפקא-מינא מהו ציווי האדון: בין אם הציווי הוא על עשייה, ובין אם הציווי הוא על לימוד והבנה או אהבה ויראה – העבד מקיים את הציווי בקבלת עול. על-פי-זה מובן, שכאשר ה'נעשה' הוא המביא את ה'נשמע', אין זה רק ש'הנשמע' לא סותר לביטול של ה'נעשה', אלא יתרה מזו, בכך הוא מורה על עומק הביטול – שהביטול חדר לכל גדרי מציאותו.

על פי זה מבאר הרבי (באחת ההתוודויות) את דברי הגמרא "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו... מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע". כפי ששאלנו לעיל (סעיף ב) לא מובן האם האמירה 'נעשה ונשמע' היא עצמה הסיבה לנתינת הכתרים, או שמא דווקא בזכות הקדמתם 'נעשה' ל'נשמע' קיבלו את הכתרים?

והביאור בזה: הכתרים אכן ניתנו בגלל אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע', וכפי שמשמע מפשטות לשון הגמרא. אבל מדוע יהודי מקבל כתרים עבור 'נעשה ונשמע'? מפני שהוא

מקדים את ה'נעשה' ל'נשמע'. סדר זה דווקא הוא העילוי הנפלא שבסיבתו ניתנים הכתרים.

כאשר מקדימים 'נשמע' ל'נעשה', שאז יסוד הכול הוא השכל, והוא זה שמביא אחר-כך את הקבלת-עול, אין סיבה לנתינת כתרים. בשביל ה'נשמע' לחוד ודאי שלא מגיע כתר, שכן בסך-הכול מדובר באדם שסומך על עצמו, ומה העילוי בכך. אבל גם בשביל ה'נעשה', הקבלת-עול שנבאה כתוצאה מה'נשמע', לא מגיע כתר. קבלת-עול זו בנויה על בסיס שכלי, ולא בזה היא מעלתו של יהודי. לקבלת-עול כזאת הסכימו גם היוונים, וכפי שנתבאר לעיל.

אבל כאשר מקדימים 'נעשה' ל'נשמע', אזי ניתנים שני כתרים. הכתר הראשון הוא עבור ה'נעשה' לחוד. מכיון שהאדם ביטל את עצמו לגמרי לקב"ה ועובדו כעבד את אדונו, נותנים לו כתר עבור זה. אך כאשר הוא אינו מסתפק בכך, אלא מבטל את עצמו עוד יותר, עד שגם את כוחותיו הנעלים, השכל והרגש, הוא משעבד לקב"ה – 'נשמע' שאחרי וכתוצאה מ'נעשה' – על עבודה זו מגיע כתר נוסף, כתר מיוחד.

תענוג בעבדות

עד כאן עסקנו בהיבט של מיזוג תכונת ה'עבד' בתכונת ה'בן'. נוכחנו איך אפשר שגם ב'מציאות' של האדם, בהבנה ובאהבה שלו, מורגש הביטול של 'עבד'. הסברנו שהביטוי לכך הוא – שהלימוד והאהבה (המבטאים את יחס ה'בן' של יהודי עם הקב"ה), מבוססים על הביטול וקבלת-העול.

אולם ההשתלבות של התכונות הללו, ה'בן' וה'עבד', הם גם בכיוון השני – שגם בעבודת ה'עבד' מורגש הקירוב של ה'בן', וכדלקמן.

בספרי הראשונים⁶ מובא הביאור על תוכנה של מצוות ספירת העומר, זכור לזה שבני-ישראל ספרו את הימים שעברו מיציאת מצרים עד מתן תורה. כאשר משה רבנו אמר לישאל "תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (שמות ג, יב) שאלו בני-ישראל "אימתי עבודה זו?".

אמר להם: "לסוף חמישים יום". "והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספור העומר". הרבי מדייק (לקוטי-שיחות חלק ל"ו עמ' 13) מהלשון "בשעה שאמר... **תעבדון** את האלוקים על ההר הזה" שאלו ישראל את משה "אימתי עבודה זו?" משמע, שהבשורה המשמחת הייתה לא רק עצם נתינת התורה, אלא גם זה ש'**תעבדון** את האלוקים'. המשמעות של "תעבדון" היא שבני-ישראל יהיו עבדים לקב"ה, שיזכו להיות בטלים לקב"ה כביטול של עבד לאדונו. ועל זה שאלו בני ישראל: "אימתי עבודה זו?", מתי כבר נזכה לביטול נעלה זה.

דבר זה מעיד שלבני-ישראל היה חשק ותענוג גדול בהתבטלותם לקב"ה. כשיהודי לומד בפרשת בהר "כי לי בני ישראל עבדים" הוא לא אומר זאת מתוך רגשות רחמים על עצמו, וכמקבל עליו את הדין באין ברירה אחרת; להפך, הוא שמח ונהנה מכך שזכה לביטול ואפסיות זו, שאין לו שום מציאות משל עצמו וכל מהותו היא – עבדו של מקום.

נמצאו למדים, שגם ב'עבודת' ובהתבטלות של יהודי לאדונו הקב"ה, מורגש הקירוב והדבקות של ה'בן' באביו, ועד שהוא משתוקק ומחכה "אימתי היא עבודה זו".

שתי דרגות בעבד

ה. בביטול של בני ישראל לקב"ה בשעת מתן תורה, יש כמה וכמה דרגות, זו למעלה מזו, וכדלקמן. חז"ל דורשים (שבת פח, א) את הפסוק "ויתייצבו בתחתית ההר" (שמות יט יז) שבשעת מתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו..."

נתחבטו המפרשים בשאלה מדוע היה צורך בכפייה, והלאו בני-ישראל קיבלו על עצמם ברצונם עול מלכות שמים, וענו כולם פה אחד 'נעשה ונשמע', ומה אפוא הצורך בכפייה?

יתרה מזו: במאמרי חסידות נתבאר⁷,

עצמו בנוגע לכל כוחותיו (כולל כוחותיו הנעלים – השכל והרגש), והן הדרגה של 'קבלת עול מלכות שמים', שהוא מבטל את כל מהותו העצמית – עדיין לא היה בכך די והיה צורך ב"כפה עליהם הר כגיגית"? הרי לכאורה כבר הגיעו לתכלית הביטול?

הביאור בזה⁸:

למרות ש'קבלת עול מלכות שמים' האדם מבטל את כל מהותו (ולא רק את ה'התפשטות' שלו), אף-על-פי-כן, מכיון שהאדם הוא זה שמבטל את עצמו, בהכרח שבאיזה שהוא מקום, עמוק-עמוק בתוך אישיותו, נשאר עדיין (לפחות בהעלם ובתת-מודע) מה'מציאות' שלו, ועדיין לא הגיע למצב של ביטול מוחלט. אדם לא יכול לשלוט על עצמו "בכול מכול כול". ככל שיעמיק בביטול עצמו, סוף-סוף, כל עוד הוא עושה זאת בעצמו ומרצונו – זה עצמו אומר שנשארה עדיין ה'מציאות' שלו.

הרבי מביא לכך דוגמה מההלכה. אחד ההבדלים בין עבד עברי שמכרוהו בית-דין לעבד עברי שמכר את עצמו, שעבד שמכרוהו בית-דין רבו מוסר לו שפחה כנענית, מה-שאין-כן עבד שמכר את עצמו, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית (ראה קידושין יד, ב). מה הטעם להבדל זה? הסיבה שרבו מוסר לו שפחה כנענית היא (אף שגם העבד – עברי הוא ואסור בשפחה), מכיון שהעבד בטל לגמרי לרבו ואין לו שום מציאות אישית; ולכן אפילו דברים שליהודי אחר התורה אסרה, אף-על-פי-כן, העבד שמשועבד לגמרי לאדונו רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד עבורו עבדים.

ביטול עצום כזה, שייך רק בעבד שמכרוהו בית-דין, שעבדותו באה בעל כורחו, שלא ברצונו. אולם מוכר עצמו, מכיוון שהוא מוכר את עצמו מרצונו, ככל שלא ישעבד וימסור את עצמו, בכל-זאת עדיין נשאר לפחות שמץ ממציאות-הוא. לכן הדין הוא ש"אין רבו מוסר לו שפחה כנענית".

בדומה לזה הוא גם בנוגע לביטול של יהודי לקב"ה. כל התבטלות שבאה

מפעולת האדם, הן 'קבלת עול מצוות', ואפילו 'קבלת עול מלכות שמים', כל עוד הביטול נובע ממנו, היינו **שהוא** המבטל את עצמו, בהכרח שעדיין נשאר מהמציאות שלו ולא התבטל לגמרי.

רצונו של הקב"ה היה לזכות את בני-ישראל בביטול כזה שאינו קשור עם מציאותם הם כלל וכלל, וכעבד שמכרוהו בית-דין. משום כך לא היה די בביטול של 'קבלת עול מצוות', ואף לא בביטול הנעלה שב'קבלת עול מלכות שמים'. לביטול מיוחד זה הגיעו בני ישראל דווקא על-ידי ש'**כפה עליהם** הר כגיגית".

עול מלכות בעל כורחו

ו. התבטלות נעלית זו, שניתנה במתן-תורה אינה מוגבלת לשעת מתן תורה בלבד, אלא נקבעה בנפשותינו. אחד הביטויים שלה הוא כשיהודי ירד מדרך התורה (רחמנא לילין) והגיע למצב שברצונו לפרוק מעליו עול מלכות שמים. קורה לא-אחת, שאף שאינו חפץ בעול התורה, בכל-זאת הוא מרגיש כמין דחף פנימי שאינו מניח לו לעשות זאת, וכאילו בעל כרחו נשאר יהודי 'דתי'. מאיפה מגיע דחף זה? הוא נובע מכך שהקב"ה "כפה עליהם את ההר". בכפייה זו נתן הקב"ה ליהודי ביטול עמוק כל כך, שאפילו אם מצד דרגתו הרוחנית החיצונית אינו רוצה בעול מלכות שמים, הוא כביכול מוכרח בזה.

נמצא, שבעבודת ה' של יהודי בקיום המצוות ולימוד התורה יש שלוש דרגות:

א) בדרגה הראשונה האדם מבין את העילוי שבלימוד התורה וקיום המצוות ומתענג בזה, וכבן המתענג בענייני אביו. ב) הדרגה השנייה היא דרגת ה'עבד'. בדרגה זו האדם אינו מבין את העילוי שבעבודת ה' ואף אין לו בזה תענוג, אבל אף-על-פי-כן הוא נלחם מול טבעו ומקבל על עצמו עול מלכות שמים בכפייה עצמית. אמנם אין לו הבנה או

⁸ יש להעיר, שההבדל ביניהם הוא לא רק בנוגע לאדם המבטל את עצמו, אלא גם כלפי מה הוא מבטל את עצמו. גם בדרגת האלוקות שאליה מתבטל יש שתי דרגות: יש **לציוויים** של הקב"ה; ויש **הקב"ה עצמו**. ב'קבלת עול מצוות' הוא מתבטל לציוויים של הקב"ה,

ה'התפשטות' שלו כביכול. ואילו ב'קבלת עול מלכות שמים' הוא מתבטל לקב"ה עצמו. וכאילו נאמר, שהוא מתבטל לקב"ה עוד לפני שמצווה. ואחד תלוי בשני: כאשר הביטול הוא ל'התפשטות' של הקב"ה, לציוויים שלו, אזי גם באדם הביטול הוא רק ב'התפשטות'

⁶ ר"ן בסיום מסכת פסחים. שו"ת הרשב"א ח"ג סרפ"ד בשם בעל העיטור.

⁷ ספר המאמרים תרכ"ט דיבור המתחיל 'בשעה שהקדימו'. וראה גם דיבור המתחיל בחדש השלישי בספר המאמרים מלוקט חלק ד'.

המאבק התמידי

הרב יהושע שפירא

רחב מאבקנו, דורשת מאיתנו שינוי איכותי עמוק. קושי והתמודדות נתפסים בעינינו כאמצעי, לרוב כאמצעי לא נעים שהיינו מעדיפים לוותר עליו, גם אם במקרים מסוימים הוא 'נסבל', וגם אם במקרים טובים במיוחד אנחנו מצליחים אף לצאת ממנו מחוזקים. כך או כך, מבטנו נעוץ בניצחון שבסיום הדרך, בלקיטת הפירות המתוקים של המנוחה שבעקבות המאבק. זהו בעינינו השכר על עמלנו, ולולא השכר המיוחל גם לא היה בנו כוח לרתום את כוחותינו ולהתאמץ להגיע עדיין.

לכן, אם לא יודעים כיצד לעכל את האמירה החריפה של בעל התניא, שמציבה אותנו מול מראה המגלה לנו פנים שאינם נושאים חן בעינינו, עלולה לצאת הרוח ממפרשינו, ואנו ניוותר שבויים בייאוש קודר, חשים כי הננו מסורים ביד גורל אכזר.

ודאי, לא זאת הדרך ישכון אור ה'. לצד גילוי העניינים ה'לא נעימים' הללו על עצמנו, מצויה לרוב בספר התניא גם תביעה ללהט קרב, להיותנו חדורי מוטיבציה במלחמת היצר ולשמחה פורצת גבולות. אלה מוצגים בפי אדמו"ר הזקן כבני הלוויה המוכרחים וכמעט כתולדה הישירה של גילוי הטבע הבהמי שלנו.

הלימוד בספר התניא מחולל בנו מהפך עמוק. החלוקה לסוגי אישיות שונים מטבעם, והקביעה שרובנו ככולנו נועדנו להיות בינונים 'בלבד'¹, מכריחה אותנו לערוך 'תיאום ציפיות' בעבודתנו את ה', והעניין הזה עלול להיות מר וכואב, מכיוון שהוא דורש מאיתנו לוותר על חלומות מתוקים של 'הצלחות' גורפות בעבודת ה'.

מעמדנו כבינונים מציב אותנו בפני שלוש עובדות יסוד: א. משיכה לרע חקוקה בנו מטבענו – "בבינוני – ... מהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית... היא היא האדם עצמו"². ב. דרכנו הסלולה כדי להתגבר על משיכה זו היא מלחמה עזה – "כמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת... כך שתי הנפשות – האלוקית והחיונית הבהמית שמהקליפה – נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו"³. ג. שני עניינים אלו ככל הנראה לא ישתנו גם לאורך ימים ושנים, ומסתבר שניאלץ להתמיד במלחמתנו ברע שבתוכנו כל ימינו בעקשות דומה – "כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי, לא נדחה כלל ממקומו בבינוני..."⁴.

העניין הזה האחרון, אם כי הוא רק הרחבה וסימון 'גבולות' גזרה' של שני קודמיו, בכל זאת הוא ודאי הצורב ביותר. העובדה הכביכול כמותית הזאת, המבהירה לנו עד כמה

אינה יכולה להיפסק מכיוון שהיא בעל-כורחו, מה-שאינ-כן כאשר העבודות תלויה ברצונו, שאז היא עלולה להיפסק; אפשרי שביום מן הימים רצונו ישתנה ויפרוק את העול. שנית, הוא נהנה מאיכות הביטול שבעבודות זו הבאה בכפייה.

בהבנה זו יש לבאר גם את המשך דברי הגמרא. לאחר דברי הגמרא שהקב"ה "כפה עליהם את ההר כגיגית", אמר רבי אחא בר יעקב "מכאן מודעה רבה לאורייתא" ("שם יזמינם לדין למה לא קיימתם . . יש להם תשובה שקיבלו באונס". רש"י). "אמר רבא . . הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קיימו וקיבלו..."⁵, שבימי אחשוורוש קיבלו את התורה מאהבת הנס שנעשה להם (רש"י).

אולי אפשר לומר שהתוכן הפנימי בזה הוא, ששלמות זו של ההתבטלות שניתנה בשעת מתן תורה, ש"כפה עליהם" ועל-כורחם נעשו עבדים, עדיין היה חסר בה רגש התענוג והשמחה. עניין זה נתחדש אחר-כך, בימי הפורים, כשקיבלו את ההתגלות של מתן תורה באהבה ורצון, שאין זה רק כפי שלומדים בפשטות שקיבלו את התורה מרצון, אלא הגמרא מרמזת שגם את ה"כפה עליהם", הביטול הנעלה שבעבודות שבעל-כורחם, גם את זה קיבלו ברצון ותענוג.

מכל המתבאר לעיל מובן, שגם בהתבטלות של יהודי לקב"ה כ'עבד' לאדונו, ישנה מעלת הקירוב של ה'בן' שבו, שלכן הוא מתענג בעבודתו כעבד. ותענוג זה נמצא גם בהתבטלות שמקבל על עצמו את העבודות מרצונו (מוכר עצמו); וגם בעבודות כזו שבעל-כורחו (מכרוהו בית-דין), שגם בזה יהודי שמח ונהנה מכך שזכה לביטול עצום שכזה. ממוצא דבר נלמד שה'בן' וה'עבד' כלולים ופועלים אחד בשני, משולבים זה בזה ומשלימים זה את זה.

שפוכה אמלוח עליכם".

על פי זה מסביר הרבי את כפל הלשון: תחילה אומרת התורה "כי לי בני ישראל עבדים" ומיד אחר-כך היא מוסיפה: "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". לכאורה מה ההוספה באומרו "עבדי הם" על חלקו הראשון של הפסוק "כי לי בני-ישראל עבדים"? על-פי הנ"ל יובנו הדברים: "כי לי בני-ישראל עבדים" פירושו שהם עבדים שלי, אבל עדיין העבודות היא כזאת שהם קיבלו אותה על עצמם. ואף שגם זו דרגה גבוהה, בכל-זאת התורה מוסיפה ואומרת, שבבני-ישראל יש אופן נעלה יותר בביטול – "עבדי הם", אני עשיתי אותם עבדים¹⁰.

כפייה מתוך תענוג

ז. כאשר מדובר בדרגה נעלית כזו של ביטול, עד שגם הביטול עצמו הוא בכפייה ולא מצד מציאות האדם, המסקנה הטבעית המתבקשת היא, שלא ייתכן שעבודה זו תיעשה מתוך שמחה ותענוג. כאשר העבודה היא מתוך הבנה והשגה מובן שיש בה תענוג; וגם כאשר האדם אינו אוהב את העבודה עצמה ומתענג ממנה, אלא שבכל-זאת הוא רוצה להיות עבדו של הקב"ה ולכן הוא עובדו בקבלת-עול, גם בזה אפשר להבין שיתכן שישמח בעבודתו; אבל כאשר הוא אינו רוצה כלל בכל עול המלכות, אלא שמוכרח לקבלה עליו מפני היותו יהודי, כיצד ומדוע ישמח ויתענג בכך? כפייה זו היא לכאורה היפך כל מציאותו!

אולם אצל יהודי גם הביטול הנעלה ביותר, ששולל את מציאותו בתכלית, נעשה מתוך שמחה ותענוג. ביכולתו של יהודי להרגיש ולחוש בזה את גודל הזכות שהעניק לו הקב"ה – התבטלות כזו שאינה קשורה כלל עם מציאותו – והוא שמח ומתענג מכך.

ראשית, הוא שמח מכך שעבודות זו

חשק ותענוג בעבודה עצמה, אבל יש לו רצון בעול מלכות. הוא רוצה להיות מכלל עבדי המלך. הוא מכר את עצמו.

ג) הדרגה השלישית היא למטה אף מדרגת העבד שמכר את עצמו. עבד זה, לא רק שאין לו תענוג בקיום המצוות, הוא אף אינו רוצה בעול מלכות שמים; הוא לא מעוניין בכל העניין.

אבל גם בדרגה נמוכה זו, שעול המלכות הוא היפך כל מציאותו, בכל-זאת הוא עבד בעל-כורחו. אף שאינו רוצה בעול, יש כוח נעלם שאינו נותן לו לעזוב, והוא נשאר בכלל עבדי המלך, הקב"ה. ובדוגמת העבד שמכרוהו בית-דין.

בדרגה זו האדם אמנם נמצא במצב ירוד ביותר, אבל מצד שני, ההתבטלות שבעבודות כפויה זו נעלית הרבה יותר מההתבטלות שבעבד רגיל. ביטולו של עבד זה הוא ביטול מוחלט, עד שאפילו הביטול עצמו אינו נובע ממצאותו, אלא רק מצד כפיית אדונו.

[יש להעיר, שביטול נעלה זה יכול להיות גם אצל יהודי שרוצה בעול מלכות שמים ואף מתענג בעבודה עצמה. גם אצלו נרגש שקיום הצווי של הקב"ה זה מפני שמוכרח בעבודה זו. הוא מרגיש שגם באם לא היה רוצה ומתענג בעבודה, אף-על-פי-כן מצד עול מלכות שמים שעליו בעל כורחו, הוא מוכרח לקיים את ציווי הקב"ה]

עניין זה בנפש, מגיע דווקא מכך שהקב"ה "כפה עליהם את ההר". הקדמת 'עשה לנשמע' פירושה שהוא, האדם, מקבל על עצמו עול מלכות. ואם העול נובע רק מקבלתו העצמית, הרי כאשר לא ירצה בעול העבודות, אכן לא יהיה עבד. רק מאחר שהקב"ה "כפה" עלינו כביכול את מלכותו ייתכן שאף שמצד רצונו אין היהודי מעוניין בעול מלכות שמים, אף-על-פי-כן הוא אינו יכול לפרוק זאת מעליו. וכדברי הנביא (יחזקאל כ, לב) "חי אני נאום ה' אלוקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה

10 ואף שפסוק זה מדבר ביציאת מצרים ("עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים") ואילו העניין ד"כפה עליהם את ההר" נפעל בזמן מתן תורה, הרי ידוע (בנוגע לכמה וכמה עניינים) שיציאת מצרים היא תחלת תהליך שהושלם במתן תורה.

שלו, שיקיים ויעשה את הציווי. מה-שאינ-כן ב'קבלת עול מלכות שמים' שהאדם מבטל את מהותו (ולא רק לקיום הציוויים), הביטול הוא לקב"ה עצמו, כפי שהוא לפני ולמעלה מעניין הציוויים. 9 ראה דיבור המתחיל 'דני ושמח' בספר המאמרים מלוקט חלק ד'.

”ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול, כי כמו שנצחקו לנצח דבר גשמי, כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה, הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גיבור יותר מחברו, ככה מומש בנצחקו היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן, כי אם בוריוות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם”.

תניא, ליקוטי אמרים, פרק כו

מענייני העולם-הזה נלמד

מי שהורגל בעצלות תמידית, ורוב יומו חולף בבטלה ושעמום, לו יצפה באנשים מתעמלים ומקרינים סיפוק בעת שהם מזיעים ומתייגעים, ייכמרו רחמיו עליהם, שהשתבשה דעתם מרוב ייסורים. והלא האמת הפוכה היא – הוא האומלל באשר אינו יודע טעם מתיקות הגיעה והעמל, ואת חומרת רפיסות מצבו. הוא מבקש הנאה ועונג קלים ומידיים, ואינו יודע מה רב האושר הצפון במאמץ ארוך הטווח ובנתינה והתמסרות.

מעין זה בעבודת ה' – אנחנו חולמים על קבלת השכר המענג, מבקשים לשבת ועטרותינו בראשינו נהנים מזיו השכינה, ועל כן רואים את הקשיים שנקרים בדרךנו כ'תקלות' לא רצויות בדרך אל היעד הנכסף. כשהו ציור מטרטנו, ההכרזה שלעולם ניאלץ להיאבק ולהתאמץ, מרפה את כוחותינו, מכשילה את ברכינו, וזורעת ייאוש ומפח נפש בליבנו. אנו מבקשים שאור עולם הבא של השכר שלמחר יאיר לנו בעולם הזה בטרם עת. ואולם האור הזה מתגלה בהווה דווקא באמון שקשיינו והתמודדויותינו יקרים ורצויים אצל ה' יתברך, וכפי שיבואר לקמן.

אך אם הופכים ראש, מגלים גם עד כמה מהפכני הציור הנכון. לא רק שהקשיים אינם מונעים מאיתנו את עונג שכר עבודת ה', אלא אדרבה – בהם בעצמם גנוזים טוב ואושר, שהשכר העתידי אינו משהו נוסף על-גבם, אלא גילוי אותו טוב שבמעמקיהם. כאן, בהווה, במאמץ גופא, נמצא את מה שאנו מחפשים, והוא מזומן לנו באיכות עמוקה הרבה יותר מכל מה שאנו מדמים לבקש.

מי שנושא את גופו המנוון מן הכורסה אל המאמץ, ובחריקת שיניים נלחם כבבדות, בעצלות ובחוסר החשק, במהרה מוצא עד כמה רב השכר שיש לפעולתו, כמה טובה ההרגשה הבריאה, הנשימה הסדירה, הערנות והרעננות. הרגשתו זאת מאושרת לעילא לעילא מכל תענוג מדומה שהרוויח בעת חוסר פעלתנותו, עד שהוא ניגש להתעמל בשמחה ובחשק.

ציפור מדברת

ערכן של ההתמודדויות מתבהר לנו במדרגות שונות, זו על גב זו, הן מצד ערך העבודה כלפי עצמנו, והן מצד נחת הרוח שיש לה' יתברך מעבודתנו.

א. הקומה הבסיסית של ערך המאמץ היא הנאמנות לטבענו. אדם לעמל יולד. צריך ענווה עמוקה כדי להכיר בכך ולהשלים עם כך, לוותר על חלומות המצליחנות ועל תדמית הצדיק שהיינו רוצים שתדבק בנו. כן, בינונים נועדנו להיות, מיום לידתנו עד יום פטירתנו מן העולם. כולי האי ואולי שנוכה להיות ראויים לשם הזה. למלחמה נוצרנו. אך אין המלחמה ממעיטה כוחותינו כי אם מרבה אותם, מפני שהגיעה היא מקצב התנועה הפנימית הטבעי לנו. אם נתכחש לכך, נתנוון ונלך. "האלוקים עשה את האדם והעולם ישר, במלוא הכוחות והאמצעים הדרושים לשלמות הגוף והנשמה, להוצאתם אל הפועל, להיטיב ולהשכיל, והמבטל את הסדר הנמשך מהנהגתו ית' הרי הוא מחריב ומהרס. כמו מי שעושק מהגוף את התנועה הדרושה לו, כמו שישכב תמיד מקופל כפנקס ולא יזוז ממקומו ולא יזיז אבריו, שבודאי יבטל בזה חיות הגוף, כן מי שמונע את נפשו מהתנועות הדרושות לה הרי הוא עושק ממנה את חוקה ומוכרחת להתקלקל"⁵.

כאותו עצל, כשאיננו רגילים במאמץ ומבקשים תענוגות זמינים ומידיים, נראית דרך ההתמודדות מאיימת ביותר, אך כשצועדים בה כברה הגונה, מתוך ירידה מעץ החלומות והכרה במי שהננו באמת, הופכת הדרך עצמה משמחת ומשיבת נפש.

ב. למעלה מכך – יותר מן האושר שבהפעלת כוחותינו על פי טבענו העמוק, ומימוש הפעלתנות הטבעית שלנו – יותר מכך גדול האושר שמצד עצם ההתמסרות. אמנם גם העניין הזה חרות בנו בטבענו, אך זהו הטבע שלא להיות טבעיים בלבד, נתונים ביננו ובין עצמנו, כי אם פונים אל מה שמעבר לנו, קשובים ורגישים למקורנו ולמה שהוא מקור הכל ולמעלה מעלה מלהיות מקור הכל, ומוותרים למענו על חלק ממה שנראה לנו טבעי ומובן מאליו. ההתמסרות באהבה לה' יתברך לעשות לו נחת רוח כפי מצוותו, היא תענוג עליון מצד עצמו, וכשמאמינים שכך היא המצוה והרצון העליון – להיות עמלים כל ימינו אף ללא קשר לקבלת השכר – הרי מילוי רצון זה הוא בעצמו שכר מאושר ביותר.

ג. למעלה אף מזה ראוי לברר לעצמנו את הערך שבעבודתנו מצידו ית'. ניחא, כך יאה ונאה לנו, להיות עמלים ולהיות עושים למענו, אך אם לא נמצא שאכן בעבודתנו זאת הוא חפץ, שהוא בעצמו מבקש את עמלנו התמידי, ולאו דווקא את תוצאותיו המענגות, מה בצע במעשינו.

והנה על זה באו דבריו המפורשים של התניא:

”שני מיני נחת רוח לפניו ית' למעלה. א' – מביטול הסטרא אחרא לגמרי ואתהפכת ממיריו למתקא ומחשוכא לנהורא ע"י הצדיקים. והשנית – כד אתכפיא הסטרא אחרא בעודה בתקפה וגבורתה

ומגביה עצמה כנשר ומשם מורידה ה' באתערותא דלתתא על ידי הבינונים. וזה שאמר הכתוב "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" – מטעמים לשון רבים, שני מיני נחת רוח, והוא מאמר השכינה לבניה – כללות ישראל כדפי' בתיקונים. וכמו שבמטעמים גשמיים דרך משל יש שני מיני מעדנים – אחד ממאכלים ערבים ומתוקים, והשני מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש... ולא עוד אלא אפי' בדברים המותרים לגמרי, כל מה שהאדם זוכה יצרו אפי' שעה קלה ומתכוין לאכפאי לסטרא אחרא שבחלל השמאלי כגון שהפץ לאכול ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות, ועוסק בתורה באותה שעה... וכן אם בולם פיו מלדבר דברים שלבו מתאוה מאד לדברם מענייני העולם, וכן בהרהורי מחשבתו אפי' במעט מזער – דאתכפיא סטרא אחרא לתתא – אסתלק יקרא דקב"ה וקדושתו לעילא הרבה..."

ליקוטי אמרים, פרק כו

ומה הטעם שכפייתנו את הרע שבקרבנו מטעמים היא לה'? הדבר מבואר במשלו של הרב המגיד ממזריטש על הציפור המדברת שהוגשה למלך כמנחה⁶. שאם כי הפחות שבעבדי המלך דיבורו טוב הימנה, החידוש שבדיבור הציפור מופלא אף משירת הטוב שבמשוררי המלך. לא נעימות דיבור ושירת הציפור מענגים את לב המלך, כי אם ה'קונץ' שבציפור שעושה כמעשה אדם. כך אנו – אם כי משרתיו עומדים ברום עולם, וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם, ונאמנותם גדלה פי כמה משלנו, בכל-זאת אין עבודתם חידוש כלפי מעלה. על כן, אף שאימתו באראלי אומן ובאבירי אומץ, אבה תהילה דווקא מבשר ודם, משבעי רוגו, מהבל ותהו, מחציר יבש, ומצל עובר⁷. כך אמרו חז"ל על אור המנורה – שביקש המלך לסעוד אצל אוהבו, אך כשראה האוהב את כלי פמלייתו של המלך התבייש בשלו. אמר לו המלך: "חיך, שאני פוסל את כל כלי שהבאתי, ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך"⁸.

מתוך כך מתגלה לנו ערך עבודתנו, לא רק ברובד שבטבענו העצמי, כי אם כלפי ה'. אמנם כבר במדרגה השנייה ציינו את נטייתנו הטבעית לצאת מעצמנו, אולם 'היא הנותנת' – היה זה טבע שלנו, ואילו כעת –כשמתגלה לנו יקרת עבודתנו בעיניו, שכציפור מדברת אנחנו אצלו, הגילוי הזה שב לעורר אותנו לצאת לקראתו ביתר שאת. לא רק מתוך טבענו לעמול ולהתייגע אנחנו נלחמים וכופים את הרע, ואף לא מתוך ערך ההתמסרות בלבד, כי אם מתוך שאנו מוצאים שמעשינו הם ריח ניחוח לה' שנעשה רצונו, וכמטעמים בפיו. בזה כבר הגענו למפגש הדדי, שבו הנתינה איננה רק מעשה שבטבע, כי אם פנייה חוצה אל ה', מתוך תשומת לב למה שמעשינו פועלים אצלו, לרצונו בנו ולציפייתו מאיתנו.

ד. מתוך כל זה מופיעה בדרך ממילא מדרגה העולה על

הכל. כאן אנו אכן הופכים ציפור מדברת אצל מלכו של עולם. אמנם כבר במדרגה השלישית ציינו עניין זה, אך שם הייתה שפתנו מעט עילגת, שכן הייתה תולדת טבענו החקוק בנו להתמסר לה' (המדרגה השנייה). מעשינו אמנם היו דיבור שיר באזני ה' אך אישיותנו לא דיברה בשפתו. ואולם, כשאנו מתמסרים לה' מתוך שאנו מבקשים להיות העניין הזה גופא, להיות לו ציפור מדברת, הרי שגם אישיותנו הופכת דוברת 'אלוקית', שיחנו הפנימי הופך עניין אלוקי בפני עצמו. רצונו להיות ציפור מדברת לה' הוא הוא שפת ה' בעצמה. ביקשנו למלא את רצונו ית' בעמלנו, ומיניה וביה התגלה לנו על-ידי כך עניין חדש. התגלה שאמנם רוצה ה' את עמלנו, אך למעלה מכך ועמוק מכך – הוא רוצה את רצונו לעשות רצונו. ביקשנו למלא את רצונו, והתגלה שהוא רוצה בנו ובקרבתנו. ואולם, מי שמוותר על ההתמסרות, ימצא עצמו רחוק דווקא כשהוא חולם על קרבה, מפני שבעצם הוא עדיין עסוק בעצמו. על כן עבודת ה' היא לעולם 'עבודת מתנה' – ראשיתה עמל, יגיעה ושכחת עצמו, ואחריתה קרבת ה' הבאה כמתנה.

הגע בעצמך שמכאן ממשיכות המדרגות להתעלות זו על גב זו וזו מתוך זו עד אין קץ, בתנועה מצד לצד. מתוך מציאת ערך פעולתינו וחשיבותן אצל ה' אנחנו מתעוררים לצאת למענו ביתר שאת, ומתוך התעוררותנו זאת מתייקרים ומתגדלים מעשינו בעיניו, ובכל תנועה מכאן לכאן מתהדק והולך הקשר.

מקדשים אותו מלמעלה

ככל שמתברר לנו העניין הזה בעבודתנו את ה', הופכת העשייה היום ליקרה יותר מכל שכר שנקבל מחר, מלחמת כפיית הצדדים השפלים שבקרבנו מוסיפה בנו מרץ, שמחה, חיים וקרבת ה', וכל שעה בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה נעשית יפה מכל חיי העולם הבא.

סוף דבר, מכל דברינו מתבהר היטב ש"אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאוד גם אם יהיה כן כל ימי חייו במלחמה זו, כי אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לסטרא אחרא תמיד"⁹. ולא רק שלא יפול לבבו אלא שישמח ביותר בחלקו זה. ואולם ככל שישלים עם תפקידו וימצא בו טעם אלוקי, ייפתח פתח לכך שגם יתקיים בו "אדם מקדש עצמו מעט למטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה – לבד מה שמקיים מצות עשה של תורה 'והתקדשתם וכו'" כשמקדש עצמו במותר לו, ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים, כלומר אף שבאמת אינו קדוש ומובدل מסטרא אחרא כי היא בתקפה ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי, רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. "והייתם קדושים", כלומר סופו להיות קדוש ומובدل באמת מהסטרא אחרא על ידי שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט"¹⁰. דווקא כשיהיה נכון ליבו למלחמה עיקשת ומתמדת, וכשיסכים עם האפשרות שלא ישתנה העניין הזה, דווקא אז יזכה לסיוע מלמעלה שלא כפי ערכו ולא כפי כוחותיו המוגבלים, אז יזכה להשתנות ואט אט להפוך לטוב.

^[1] 7 על-פי פיוט "אשר אימתך" ליוהכ"פ המדבר במעלתם של המלאכים, ובחפצו ותהלתו של ה' דווקא בעבודתנו בתחתיות ארץ.

^[2] 5 מוסר אביך להרב קוק זצ"ל פ"ב אות ג

^[3] 6 עיין תורה אור כה ע"ד וליקוטי תורה סוף פרשת במדבר.

כל ימי חיינו - להביא לימות המשיח

הרב עדין אבן-ישראל

יום הילולא של צדיק הינו זמן מתאים להתבונן וללמוד מאישיותו והנהגתו. זאת במיוחד כאשר מציינים תקופה מיוחדת של 'עשור' להסתלקותו.

אם נביט על ההתרחשויות שקרו במאה שנים האחרונות, נשים לב שבתקופה זו התרחשו בעולם דברים מדהימים באמת. כל כך הרבה מאורעות ששינו את פני העולם קרו בשנים אלו, מאורעות שבמהלכם השתנה העולם יותר מאשר הוא השתנה באלף (ואולי אפילו באלפיים) השנים שקדמו להן. התמורות היו כבירות.

בתחום הגיאוגרפי-פוליטי ידעה תקופה זו כמה וכמה מהפכות חובקות עולם. הדיקטטורות הטוטליטריות של רוסיה, גרמניה, איטליה וספרד קמו, התפתחו, הגיעו להגמוניה - וכולן עד אחת קרסו. מפת העולם השתנתה אף היא בצורה מפליגה במאה הזו: אירופה, אפריקה ואסיה שינו כולן את פניהן. כמעט בכל פינה בעולם קרו דברים רבים, ובכלל זה שתי מלחמות עולם אשר ערערו את התבל.

שינויים התחוללו גם בתחום המחשבה והידע. שתי דיסציפלינות חדשות, הפסיכולוגיה בכלל ובתוכה הפסיכואנליזה, טבעו חותם מעמיק על התרבות הכללית.

האמנות המופשטות, הספרות החדשה והמחשבים, הביאו לתוך עולם החוויות האנושיות צורות חדשות לחלוטין. התפיסות החדשות בתחום הביולוגיה שינו מן היסוד את הדרך שבה אנו מבינים את ההשתנות שלנו ואת השינויים שבכוחנו לחולל. תיאוריית היחסות אף היא תובנה חשובה ביותר, אשר שינתה את האופן שבו העולם תופס ומבין את עצמו, והביאה אותו לנקודה שאין ממנה דרך חזרה. היא גם הולידה את פצצת האטום. במקביל לכך, הביולוגיה החדשה הולידה את ההנדסה הגנטית. הישגים אלה, ועוד רבים אחרים, מרחפים מעל לראשינו, כאיום וכהבטחה גם יחד.

גם בחיים היהודיים נוכל לראות תמורות גדולות מאוד. החיים היהודיים בתקופה זו שינו את צורתם בשלושה

תחומים עיקריים. השינוי הראשון התחולל במשך תקופה ארוכה, ולא מייד הצליחו לעמוד על מלוא משמעותו, ובכל זאת הוא דרמטי ביותר: אחרי זמן ממושך מאוד שבו העם היהודי היה יותר או פחות דתי ומסורתי, נוצרה מגמה של התרחקות מהמסורת, עד שבשלהי מלחמת העולם הראשונה רוב העם היהודי כבר לא שמר מצוות. זהו שינוי עצום.

את השינוי השני גרמה השואה. השואה, בה ניספו שישה מיליוני יהודים ויותר - אנשים, נשים וטף, שמה קץ ללב החיים היהודיים.

לכל אלה נוספה הקמתה של מדינת ישראל, שהיא עוד מאורע חסר תקדים ושינוי עצום. כל הדברים הללו הם תמורות מרכזיות בתולדותיו ובחיינו של העם היהודי. שום דבר בדומה להם לא התרחש באלף השנים שקדמו למאה הזו.

העולם הפוליטי, העולם האינטלקטואלי והעולם היהודי - כולם אפוא השתנו.

הרבי לא רק חי בתקופה שבה כל הדברים הללו התרחשו, הוא גם השתתף, ברמות שונות ובאופנים שונים, בהרבה מן השינויים הללו. כילד, הוא ניצל מן הפוגרומים ברוסיה, בזמן המהפכה הקומוניסטית היה הרבי איש צעיר, והוא נמלט מאירופה בזמן השלטון הנאצי. הידע וההבנה שלו במתרחש בעולם היו ייחודיים. לרבי הייתה

יכולת לשאוב ממאגרים רחבים של חכמה רוחנית ומדעית גם יחד: היה לו ידע בפיזיקה, בביולוגיה, בספרות ובטבע האדם. הרבי, שחי בזמנים המרתקים, המפחידים ורבי התמורות ביותר, היה חלק מכל אותם שינויים, וגם יצר ופעל בתוכם. הוא לא רק היה מודע לרבים מן השינויים הללו, אלא אף חזה כמה מהם. היו כאלה שתמך בהם והיו אחרים שהתריע נגדם. על אף שחי בזמנים הקשים ביותר, הרבי היה מסוגל לעצב דברים מתוך הסתכלות קדימה.

זאת ועוד: הרבי היה, כמובן, מודע עד מאוד לעבר. לעברו-שלו, לעבר של עמו, לעברה של האנושות כולה. אך עם זאת הוא מעולם לא חי בעבר. הרבי תמיד היה איש העתיד. מי שקורא בכתביו הרבים יוכל למצוא פה ושם רמזים לעבר, אך עיקר ההתמקדות וההתכוונות שלו היו אל העתיד. לפעמים דיבר על דברים שקרו, אך

הרבה יותר מזה דיבר על מה שצריך לקרות, על מה שעוד יקרה. יש אנשים הרואים בו סמל ודמות לתפארתו של העבר היהודי, אך זו טעות. מהרבה מאוד בחינות היה הרבי דווקא אדם השייך לעתיד, הרבה יותר משהיה שייך לעבר.

עובדה זו מסבירה גם את מה שהיה כה חשוב לרבי בשנותיו האחרונות.

הרבי התבונן בעולם והרגיש איך כל-כך הרבה דברים מתרחשים, הרגיש את העולם כולו רועד ומתנווד. אולם, הוא לא ראה זאת כמצב סופי, אלא כזעזועים המבשרים מהפך גדול. כל השינויים והמצוקות של תקופה זו נתפסו אצלו כצירי לידה, המבשרים על לידה קרובה. על זה חשב כאשר דיבר על המשיח.

הרבי דיבר על המשיח מכיוון שהוא ראה את כל העבר, כאותו רעם עמום המבשר רעידת אדמה. את זה הוא ניסה להגיד לבני האדם. זה המסר שאותו הוא ניסה להעביר. ככל שחלפו השנים הוא נעשה יותר ויותר נמרץ, יותר ויותר לוחט, בכל מה שקשור לביאתו הקרובה של המשיח. הוא ראה זאת לא רק בהתגלות שמיימית, אלא גם דרך ההתבוננות בתנועותיו ובתנועותיו של העולם, בשינויים שהתרחשו נגד עיניו. הוא ראה את התמורה, את הסבל, את הכאב, כמבשרים מאורע גדול, שינוי כביר. השינוי הזה הוא ביאת המשיח.

ברור שביאת המשיח איננה עוד מאורע אחד המתרחש בעולם. ביאת המשיח היא דבר הרבה יותר מרחיק לכת, הרבה יותר מעמיק. בלשונם של הנביאים, ביאת המשיח משמעותה קץ הימים, סיומה של ההיסטוריה. זהו סופם של הימים הרגילים, וראשיתו של עידן שונה לחלוטין. המשיח ישנה את ההיסטוריה באופן בלתי הפיך. הוא יחולל תמורות תמידיות בחיי האדם, ויבשר עתיד שיהיה שונה לחלוטין מן העבר.

כאשר הרבי שוחח על המשיח לא היתה זו שיחת חולין, גם לא נבואה כלשהי שאותה ביקש להנציח. הרבי דיבר על המשיח משום שהבין כי ביאת המשיח היא תהליך שאנו חייבים לקחת בו חלק פעיל, ולא רק ליהנות ממנו בצורה סבילה. זהו תהליך דו-סטרי, כמו לידה, שבו אי-אפשר להצביע בבירור מהו החלק השמיימי ואיזה חלק הוא תולדה של תהליכים טבעיים.

זוהי הסינתזה שאלה התכוון הרבי כאשר דיבר על המשיח. משום ש'משיח' לא היה בשביל הרבי רק מעין מנטרה, שיש לחזור עליה שש או עשר פעמים ביום כדי להתגבר על קשיים. בשביל הרבי 'משיח' היה משהו שיש לעבוד עבורו, שיש לעסוק בו, שצריך להילחם בשבילו. זאת משום שאנו, כמו גם ההיסטוריה שלנו, בנויים מלכתחילה להיות הקדמה לאחרית הימים. אין

אנו צועדים לקראת קץ חיי האנושות או סוף הקיום. עלי אדמות, אלא לקראת שינוי כביר בכל הדברים הללו. משום כך המשיח אינו רק משהו שדי להסתפק בדיבורים עליו, אלא דבר שלקראתו אנחנו חייבים להתכונן.

וככל שחלף הזמן, נעשה המסר שלו ברור יותר ויותר: היכונן, עיבדו, כי המשיח בא.

כשחושבים על הדברים, עלול להתגב אל תוכנו הרהור: האמנם תקופתנו נראית כזמן המתאים לביאת המשיח? האמנם אנו חיים בתקופה מלאת-תקווה שכזו? ספר דניאל מתאר את העידנים השונים בהיסטוריה האנושית: בראשית, תקופת הזהב, לאחרית, תקופת הכסף, ובאחרית הימים - תקופת הברזל. נראה שאנו חיים כיום בתקופה של אליל הברזל. בדורות האחרונים ראינו כוח ועוצמה ללא כל כחל ושרק, בוטים וחד-משמעיים, כאגרופ פלדה. בשום תקופה אחרת בהיסטוריה לא נהרגו כל-כך הרבה אנשים, בכל רחבי כדור הארץ, בשל סיבות כה שגויות. בכל התחומים הכל גלוי וחשוף, מכווער בתכלית ומוצג לעין כל.

למרות כל זאת, הרבי היה החלטי באמרו שדווקא עכשיו הוא הזמן לביאת המשיח, עכשיו ממש.

רבים דיברו על הרבי כעל איש קדוש. קדושתו הייתה ניכרת לא רק מפעם לפעם, היא הייתה עצם מהותו. לרוב בני האדם - החשובים והמפוארים שבהם ואפילו הקדושים שבהם, יש רגעים שבהם הם נחים, והופכים להיות אנשים מן השורה. אבל על הרבי צפו עשרים וארבע שעות ביממה, ומעולם לא היה רגע שאישיותו לא זרחה. הוא היה איש קדוש בעצם. אנשים גם דיברו, ועוד ידברו על הרבי כעל אחד מגדולי תלמידי החכמים בכל הדורות.

יחד עם זאת, הרבי הכיר את העולם. בשנים האחרונות הוא היה מקבל כאלף מכתבים והודעות ביום. ברובם היו סיפורי מכאובים: מחלות, בדידות, עוני, ועוד ועוד. הרבי גם הכיר את המדע והיה מעודכן בכל ההיבטים של החיים בעולם, מהספרות הרוסית ועד לחידושים האחרונים של כל המדעים השונים. היה לו שכל בל-יאומן. והיה לו זיכרון, ודרך של שימוש בו, שלא היו דומים לשום דבר שמחשב יכול לעשות. והוא גם היה איש חכם.

אם כן, בהכירו את העולם ואת צרותיו, כיצד ראה הרבי את ביאת המשיח כדבר השייך לתקופתנו?

בשנותיו האחרונות חזר הרבי שוב ושוב על עניין אחד, כמעט כסיסמה. לפעמים הוא אמר זאת בדרך של ציון, לפעמים בדרך של בקשה. הוא אמר: פיקחו את עיניכם, אנא, פיקחו את עיניכם וראו.

'איגרות-קודש' לכ"ק אדמו"ר זי"ע

הרב שלום דובער לוין - עורך הסידרה

תשי"א, שנת קבלת נשיאות חב"ד) אנו קוראים: "בשעה ששלושת הכרכים הקודמים, הנושאים העיקריים שבהם הם שקלא-וטריא בכל חלקי התורה וענייני עסקנות הכלל, הנושא העיקרי בכרך שלפנינו הוא מתן עצות והוראות פרטיות לאנשים מכל החוגים ברחבי תבל. לכל שאלה ושאלה, בין אם היא בענייני עבודת ה', מוצא הרבי הוראה מהתורה בכלל ותורת החסידות בפרט. כל אחד ששואל שאלה פרטית בענייניו משיב לו הרבי על השאלה ויחד עם זאת מעוררו להוספה בלימוד התורה, עבודת ה', נתינת צדקה והפצת התורה והיהדות".

עם זאת יש להדגיש, כי במשך כל השנים הרבה הרבי להשיב לשאלותיו בעניינים הלכתיים. ניקח לדוגמא את כרך י"ב (הכולל מכתבים מחורף שנת תשט"ז): לאחר עלעול מהיר בדפי הספר, אנו מגלים דיון במגוון של נושאים הלכתיים ומהם:

אתרוגים, אבלות, בין השמשות, חופה, חנוכה, טלית, כבוד אב, כבוד רבו, כתב אשורי, לולב, מזוזות, מילה, מים שאין להם סוף, מעיין, מעקה, נבואה, נידה, ניטל, סוכה, ספר תורה, סתם יינם, עונה, פיוטים, ציצית, קריאת המגילה, קידוש, קריאת שמע שעל המיטה, קריאת התורה, שבת, שחיטה, שימוש במוך, תפירה בשבת ובכליאים, תפילה ועוד.

מלבד האיגרות בתחום ההלכה והפלפול, ישנו סוג נוסף של מכתבים עיוניים והוא – הערות על ספרים, שבאו כתוספת למכתב המאשר את קבלת הספר. מדובר בספרים בכל שטחי התורה, וכן ספרים על תולדות עם ישראל ועל נושאים כלליים. לדוגמא ניקח שוב את כרך י"ב, בו נמצא רשימה מגוונת של ספרים עליהם מעיר הרבי:

שור"ת מנחת יצחק, ספר שביתת הים, מכילתא עם פי' קו המדה והר אפרים, התורה והעולם, רזא דחיי, המקורות

סידרת ה'איגרות-קודש' של הרבי עוסקת במכלול רחב מאוד של נושאים. הסידרה כוללת מכתבים תורניים בכל חלקי התורה, הוראות בענייני עסקנות הכלל בשפע של תחומים ומאבקים רבים לתיקון הבעיות הרוחניות שבדורנו. (לדוגמא: היחס לתנועה הרפורמית, איסור נסיעת אוניות ישראליות בשבת, תיקון חוק 'מיהו יהודי', שלימות ארץ ישראל, ועוד ועוד). אך בעיקר מכילה הסידרה, איגרות המקיפות תשובות לשאלות בכל תחומי החיים, הן בענייני עבודת ה' והן בשאלות פרנסה, בריאות וכדומה, שנכתבו לאנשים פרטיים מכל קצווי תבל שפנו אל הרבי בבקשת ברכה ועצה.

מעניין להבחין בקשת הרחבה של מקבלי המכתבים: גדולי ישראל, ראשי ממשלות, מנהלי מוסדות וארגונים ועמך בית ישראל. עד עתה הופיעו עשרים ושישה כרכים, שבהם כעשרת אלפים איגרות (!) מהשנים תרפ"ח-תש"ל. אולי יהיה נכון לחלק את הסידרה לשתי תקופות: התקופה שלפני קבלת נשיאות חב"ד, והתקופה שלאחריה. בתקופה השנייה, מהווים מכתבי העצות והברכות לאנשים פרטיים חלק חשוב מכלל האיגרות, בעוד שבתקופה הראשונה אין כמעט איגרות כאלה.

בכרכים הראשונים מופיעה מערכת 'תשובות וביאורים', בה משיב הרבי לשאלות בכל חלקי התורה: פלפול, הלכה ומנהג, נגלה, קבלה וחסידות, פשט, רמז, דרוש וסוד, חקירה, חכמת התכונה, תורה ומדע, נוסח התפילה, דקדוק ומסורת המקרא, מניין המצוות וענייני תולדות החסידות וכיוצא בזה. בכל עניין וסוגיה שנשאל בה, השיב בהרחבה, תוך בירור הסוגיה ביסודיות על פי המקורות, כשהוא מגלה אגב כך בקיאות מפליאה בכל חדרי התורה ומנסח את תשובתו בהירות מדהימה.

לעומת זאת, במבוא לכרך הרביעי (הכולל את מכתבי שנת

ואת זה, שוב ושוב, אמר הרבי: ראו, הביטו, הסתכלו אל מעבר לדברים. פיקחו את עיניכם וראו מה חבוי בפנים. הרבי אמר שהוא כבר רואה את הסוף. נשיא מדינת ישראל לשעבר, זלמן שז"ר, סיפר לי פעם, שבזמן שהוא ישב עם הרבי ושוחח עמו שיחת חולין, הרבי פתאום אמר: "ראה, בדיוק כשם שאני יודע, בהבטי בשעוני, שבעוד זמן מסוים אתה תצא מכאן, כך אני יודע שהמשיח מגיע".

היום הזה אינו רחוק מאתנו, אך עלינו לחתור אליו, ועלינו להאמין שאנו מסוגלים לכך.

בכל-כך הרבה דרכים, ובכל-כך הרבה לשונות, הרבי אמר: הסתכלו אל תוכם פנימה ותראו, שאתם הרבה יותר טובים ממה שהעליתם בדעתכם. ואת זאת עלינו לומר לעצמנו שוב ושוב.

עלינו ללכת אל אלו שהם רחוקים מאוד ולחלוק עמם את הסוד, שלא פעם הם אינם רוצים לשמעו. הרבי דרש: "לכו מאיש לאיש וגעו בהם, ולו נגיעה קלה. אמרו להם, ספרו להם מי הם. כשהם ישמעו אתכם, כשתחדרו מבעד לשריון המגן שלהם, העבודה כבר לא תהיה קשה, מפני שהם כבר יהיו כאן".

הרבי נהג לומר שכל אחד

מאתנו הוא "ארץ חפץ", חלקת

אדמה חשובה ומלאה אוצרות.

אם נחפור במקום הלא-נכון, נמצא

בוץ - זה מה שפרויד עשה. אם

נחפור במקום אחר, נמצא רק

אבנים - זה מה שאדלר עשה.

ואפשר להוסיף ולחפור ולמצוא

כל מיני הבלים. הרבי אמר, שאם

חופרים במקום הנכון, מוצאים

שיש באדמה הזו כסף - זו אהבת

ה', זהב - זו יראת ה', ויהלומים

- זו האמונה. האדמה הזו נמצאת, היא אנחנו. תפקידו

של הרבי כפי שהוא עצמו הגדיר, הוא לחפור במקומות

הנכונים. וכיום, שומה עלינו לחפור אותה כמו ידיו. כל

מה שמוטל עלינו הוא לחפור.

חז"ל אומרים (בבא בתרא ט"ז ב) "אבן טובה הייתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא". רבים בוודאי מכירים סיפורים על פגישות אישיות עם הרבי, על נוכחותו, על מבטו, על מילותיו וחיוכו המרפאים.

וממשיכה הגמרא: "בשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא [את האבן הטובה] בגלגל חמה". בעודו בחיים, האבן הטובה הזו הייתה קרובה אליו. כעת היא תלויה בשמים של הכל, היא נמצאת בתוך השמש עצמה, "שמש צדקה ומרפא" (מלאכי ג, כ).

כאשר צדיק נפטר, נוכחותו מורגשת יותר מאשר בעודו בחיים בעולם הזה, "צדיקייא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחייה" (זהר חלק ג' עא, ב). ונתבאר באריכות בתניא, אגרת-הקודש סימן כ"ז.

מה שעלינו לעשות כעת הוא, לראות את כל הדברים האלה ולהאמין בהם. לדעת, שאנחנו יכולים לעשות זאת, וצריכים לעשות זאת, ונעשה זאת.

ספר דניאל מדבר גם בעידן האחרון בתולדות האנושות: עידן אליל הברזל, אליל שהוא חזק וקר. ואולם לאליל הזה יש רגלי חרס. הוא איננו באמת כפי שהוא נראה. אנו רואים את הכוח, וזה משתק אותנו. אבל מהו האליל הזה באמת? הוא דבר הניצב על רגלי חרס, והדחיפה הקטנה ביותר תמוטט אותו. הרבי הביט אל תוך ערפילי העתיד וראה. הוא היה בין הראשונים שניבאו כי אותו ענק של כוח ברוטאלי, ברית המועצות, יתמוטט. ואכן, ברית המועצות התמוטטה לא בגלל פצצה אטומית, אלא משום שהיו לה רגלי חרס.

אבל לרבי היה מסר גדול עוד יותר. באומרו לנו לפקוח את עינינו ולראות את העולם כפי שהוא באמת הוא דיבר לא רק על מבנה הכוח, אלא על המבנה של החיים עצמם. הוא אמר: האם אתם סבורים כי עולמנו הוא עולם, שבו בני האדם מעוניינים רק בהנאות? אתם טועים! מה שהם באמת רוצים הוא קצת אהבה, קצת תלות ומבט אל השמים. הם רק לא יודעים כיצד לבטא זאת. אותם אנשים, הנראים כמי שיש להם בחיים רק רדיפה אחר הכוח והרכוש לשמם, באמת אינם שואפים אלא למעט ניחומים, לאיזו מילה טובה. הם רק אינם יודעים כיצד להשיג זאת.

כאשר אנו פוקחים עיניים ורואים אל מעבר לערפל, אל מה שמאחורי החזות החיצונית הגסה, הבוטה והצורמת, אנו יכולים להבין שבני האדם אינם באמת כפי שהם נראים, הם שונים. והשאיפה לאהבה, לניחומים ולמילה טובה נעשית יותר ויותר קרובה.

זו היא 'מורשתו' של הרבי. בעצם, אסור להשתמש במלה הזו בהקשר של הרבי. הרבי לא השאיר אחריו ירושה או מורשה, משימה. הרבי לא השאיר רק מכלול של ספרים, סרטי וידיאו ונאומים. הוא השאיר לנו משימה שעלינו להשלים יותר ויותר קרובה.

זו היא 'מורשתו' של הרבי. בעצם, אסור להשתמש במלה הזו בהקשר של הרבי. הרבי לא השאיר אחריו ירושה או מורשה, הרבי השאיר משימה. הרבי לא השאיר רק מכלול של ספרים, סרטי וידיאו ונאומים. הוא השאיר לנו משימה שעלינו להשלים, והספרים וכל שאר המשאבים מעניקים לבני האדם את ההבנה שתאפשר להם לבצע משימה זו.

מה שמוטל עלינו לעשות הוא לעזור לאותם דברים נסתרים להתגלות, לצאת אל האור. מה שנראה בעינינו כעולם של כפירה אינו אלא עולם של אנשים הבוכים ומבקשים אמונה, מתחננים לאמונה. אך מאחר שהם מבטישים לקרוא לאמונה בשמה, הם מכנים אותה באלף שמות אחרים. הם אומרים זאת בדרכם שלהם, כילדים שאינם מסוגלים לבטא את המלים כראוי. עלינו לתמוך בהם, לעזור להם לבטא את המלים טוב יותר, ברור יותר. לומר להם, שמה שהם באמת רוצים לומר הוא - "אני מאמין", "אני רוצה להיות טוב יותר".

אנו נמצאים כעת בסוף כל תקופות האידיאולוגיות, ואפילו בסוף התקופה שבה האמינו, כי כוח או כסף יכולים לפתור בעיות. זהו זמן אשר בו רבים כבר מוכנים, בפנימיות לבם, לאמונה. עלינו רק לפקוח את עינינו ולראות כיצד החיים מתפתחים, כיצד האמונה הולכת ונחשפת.

היהודיים בקוראן, תורת היחסות של איינשטיין.

*

במשך עשרות שנים קיבל הרבי אלפי ורבבות אנשים ל'יחידות' (פגישה אישית) והעניק להם עצות והדרכות בעבודת ה', בעסקנות הכלל, בבעיות הפרט וכו'.

בד בבד עם ה'יחידויות' לאלה שבאו אליו, השקיע הרבי עבודה רבה בכתיבת איגרות לאנשים רבים בכל קצוות תבל. בשנים האחרונות, כאשר מספר האנשים הפונים אל הרבי הלך וגדל, פסקה קבלת האנשים ל'יחידות' פרטית וגם כתיבת האיגרות הפרטיות לא הייתה שוב כבשנים הקודמות. במקביל, באותה תקופה הורה הרבי להדפיס את סידרת איגרותיו.

מעתה כל המבקש לדעת את דעתו הקדושה של הרבי – כמעט בכל נושא מנושאי החיים: מענייני פרנסה ובריאות ועד לכל שאלה שמציקה לו בעבודת ה' – יכול למצאה

באיגרות קודש.

הנתקל בבעיה וזקוק לעצה, יכול לחפש באיגרות-קודש ולמצוא בעייה דומה שעליה נתן הרבי הוראה או עצה מפורטת.

כדי להקל על המעיין והמחפש, נוסף בתחילת כל אחד מהכרכים מפתח של תוכן האיגרות לפי סדר. וכן מפתח עניינים, שמות מוסדות, אנשים ומקומות לפי סדר הא"ב, שעל ידם ניתן למצוא את העצות וההדרכות בכל התחומים. בסוף הכרך העשרים נדפס מפתח כללי על כל עשרים הכרכים יחד. לאחרונה הופק תקליטור עם מנוע חיפוש.

במשך השנים הודפסו ליקוטים שונים (מתוך האיגרות-קודש) לפי עניינים ומהם: 'שערי הלכה ומנהג' על ארבעת חלקי השולחן ערוך, 'רפואה שלמה' – ליקוט בענייני רפואה, 'תשובות וביאורים בענייני שידוכים ונישואין' ועוד.

הגשמיות והרוחניות יחד יהלכו

כל דברי ההתעוררות הרי הם נשאים בדבור בעל פה וגם במכתבו משתמש מלהזכיר אף מלה אחת בהנוגע לתכלית בריאת האדם שהוא כהוראת המשנה סוף קדושין אני נבראתי לשמש את קוני". (אגרת ג'תקטז)

מאותה סיבה נוהג היה הרבי להורות למביאים לפניו שאלות ובקשות מאנשים שונים, לדווח גם על מצבם ביראת-שמיים ובשמירת המצוות. כנראה מפני שזהו מידע חיוני כדי 'לטפל' בבקשה. להלן דוגמא לכך: "נתקבל הפדיון נפש שלו עבור מרת... תי' ולפלא שאינו מזכיר על דבר מצבה ביראת שמים וכו', אף שזה כמה פעמים בקשתי את אלו הכותבים בכגון דא לצרף גם ידיעות אלו. ופשיטא שאין כוונתי בזה לחפש ולדקדק, אלא, למצוא את ההוראה והרמז במאורע פרטי הדורש ברכה, היינו שלעת עתה יש חסרון, וחסרון באיזה ענין שהוא אצל בן ובת ישראל, בטח יש לזה שייכות לחסרון ברוחניות ופשוט". (אגרת ג'קנה)

מעניינת היא העובדה, שבדרך כלל היה מורה להוסיף תוספת רוחנית הקשורה במיוחד לבעיה של השואל, וכאמור "הגשמיות והרוחניות יחד יהלכו".

וכך כותב באחת האגרות: "במענה על מכתבו – בלי הוראת זמן הכתיבה – בו כותב אודות מצב בריאות.. והנה על פי המבואר בחסידות המיחוש אודותו כותב, ברוחניות שיין הוא לעניני דבור ובעיקר לעניני מחשבה, ולכן צריך הי' הנ"ל לחזור בעל פה בדבור ולעבור על זה גם כן במחשבה איזה פרקים תנ"ך וביחוד תהלים, איזה פרקים משניות, ומה טוב לכל הפחות פרק אחד תניא, וגם אם כמו שכותב במכתבו הוא בסוג אנשים פשוטים שלא יבין העניינים הנ"ל לעומקם הרי טוב שיחזור האותיות שהם האותיות שניתנו למשה מסיני ואשר כמאמר רז"ל בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים. מובן שנוסף על כל הנ"ל צריך הוא למלאות הוראת הרופא מומחה במקצוע זה כי הרי לכל דבר צריך להיות אחיזה גם בדרך הטבע, ויצליח השם יתברך אותו כשם שהי' שליח להובאת

בקשה זו להיות גם כן מבשר טובה מהטבת המצב בהנ"ל". (אגרת ג'תכז)

במכתב שלפנינו כותב הרבי בקשר לבעיה רפואית בעין: "בנועם קבלתי מכתבו, בו מודיע ע"ד מצב בריאותו של... שי', אשר כנראה ממכתבו הנה במקצת הוטבה בריאותו, ואקוה אשר במכתבו הבא יודיעני אשר כח הראי' שלו הולך וחזק, ובמשך הזמן יוכל לכתוב ג"כ בעצמו, והשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות ישלח לו רפואה בקרוב.

"ידוע מאמר רז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, ופירוש תורת החסידות בזה הרואה את הולדת הבריאה מאין ליש שרואה זה בכל עת ובכל רגע, וכמבואר בשער היחוד והאמונה לאדמו"ר הזקן, אשר אין הבריאה פעולה חד-זמנית בששת ימי בראשית, אלא שדבר ה' מהווה את כל הבריאה בכל רגע מאין ליש, וכן הוא שבכל איש הישראלי, בריאות הגשמית תלוי בבריאותו ברוחניות, והנה כשמרגיש חולשה באבר גשמי הרי הולך לרופא, לפי שצריכים להתנהג בדרך הטבע שהתורה נתנה רשות (שפירושו גם כן כח) לרופא לרפאות, אבל גם כן צריך לעיין בחולשה דאבר הרוחני, ובנדון דידן בענין הראי' את הנולד מאין ליש בכל רגע. ולא לדרשא קאתינא, אלא לעורר את... שי' להתחזק בלימוד תורת החסידות, ובתור התחלה בלימוד שער היחוד והאמונה הנ"ל..." (אגרת א'שפח)

ובעניין דומה – במענה לבקשת ברכה למציאת שידוך מתאים: "במענה על מכתבו, הרי כבקשתו אזכירו על הציון של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לזיווג טוב בגשמיות וברוחניות גם יחד בקרוב. ועל פי מרז"ל (קדושין ל ע"ב) ראה חיים עם אשה, שמדבר בלימוד התורה וגם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, הרי כשיוסיף בלימוד התורה תקרב הוספה זו ענין הזיווג גם כן. ואף שקיום המצות בכלל ולימוד התורה בפרט צריך להיות בקבלת עול, מפני שזהו רצונו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, בכל זה ידוע שיש לכל אחת ואחת ממצות התורה סגולה מיוחדת. ובפרט זה, השייכות דלימוד התורה להנ"ל על פי האמור במסכת קדושין שם". (אגרת ג'לא)

כנ"ל, בנוסף על הדרכה להוסיף בענייני תורה ומצוות, הרבי גם דרש, שכאשר יהודי כותב על דבר הצרכים הגשמיים, עליו להתעסק גם במצבו הרוחני. באיגרת שלפנינו הוא מבאר את הדרישה הזאת: "במענה על מכתבו ממוצאי שבת קודש. ולפלא שאינו מזכיר דבר על דבר שיעורי בלימוד הנגלה והחסידות, ולא על דבר השתתפותו בהתוועדות ובשיעורים הנלמדים ברבים כו' וכו', וראשית מכתבו ואפילו גם באמצעיותו הוא רק בעניני פרנסה גשמיות וסברות שונות בזה, וכאילו ח"ו נשכח ממנו האמור בברכת המזון שהיא מן התורה, והתחלתה שהקב"ה הוא מלך העולם, והוא דוקא, הון ומפרנס לכל בחסד וברחמים, שבמילא מובן ובלי כל ספק שצריך לעשות דירה לו ית' כאן במקומו, ואז יקוים גם כן הענין דהון ומפרנס לכל, ויעיין ובעיין המתאים באגרת הקדש סי' ט' ובכ"מ שם. ויהי' שעל כל פנים מכאן ולהבא יתוקן הדבר מעיקרו, העיקר בהקיום בפועל, ובטח לא ימנע הטוב לבשרני טוב בזה.. המחכה לבשורות טובות..". (אגרת ג'תעה)

לאחד אשר קרוהו כמה מקרי אסון, ל"ע, והוא מודיע על הדיונים עם חברת הביטוח, משיב הרבי בקשר לחברת הביטוח ומוסיף: "נוסף על זה והוא העיקר, אשר אם כדבריהם הוא שקרו כמה מקרי אסון רחמנא ליצול במשך הזמן האחרון, בודאי יש להוסיף בעניני מצוות השם יתברך ושיתנהגו בחייהם היום יומי מתאים להוראות תורתנו הק' תורת חיים, כי בודאי זהו רמז מן השמים אשר ישנם עניינים והנהגות הדורשים תיקון, ולכשיתוקן ברוחניות יתקן השם יתברך גם בגשמיות, וצריך הי' לבדוק התפילין של בעלה שי' ושיתפלל בכל יום, וכימות החול יפריש שתים שלש פרוטות לצדקה קודם התפלה, היא עצמה תדייק בהדלקת נרות בערב שבת קדש ובערב יום טוב, וקודם הדלקת הנרות תפריש גם כן לצדקה שתים שלש פרוטות, וכן יזהרו שיהיו על כל דלתות ביתם מזוזות כשרות כדין, ויהי רצון אשר תוכל לבשר טוב בקרוב מהטבת המצב בכל האמור לעיל. בברכה" (אגרת ג'תרמג)

(העצה של בדיקת התפילין והמזוזות חוזרת ונשנית פעמים רבות בסדרת האיגרות-קודש. את סיבת הדבר מבאר הרבי באחת האיגרות (ג'תרלז), שזהו על פי הדיעה בהלכה שיש לבדוק את התפילין והמזוזות כל י"ב חודש, ולכן כשזקוקים לברכה מיוחדת, יש לבדוק אם התפילין והמזוזות אינן צריכות תיקון).

והנה אגרת נוספת דומה: "לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מיום... בו כותב אודות המאורע ל"ע ול"ע שקרה לו... במה ששואל דעתי במיוחד להמאורע האמור שקרה בדרך – ידוע המבואר בכמה מקומות, אשר העניינים דעולמנו הגשמי משתלשלים מהענינים ברוחניות, וביחוד מהענינים אשר בתורה, וכמובן גם כן ממאמר רז"ל בראשית רבה בתחלתו, אשר התורה היא פנקסאות ודפתראות שעל פי' נבנה כל העולם כולו וענייני, וכל מאורע גשמי הרי זה רמז ולפעמים עוד יותר מרמז בהנוגע להמצב ברוחניות. ענין דרך ברוחניות הוא, כמו שכתוב ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ז.א. התורה והמצוה בכלל, וביחוד ענין הצדקה ומשפט, ומבואר בתורת החסידות, קשר שני הענינים שצדקה צריך לעשותה לאחרי המשפט שעושה בהנוגע לעצמו מה שיין ומוכרח לו לצרכיו, שאז מפריש חלק גדול ממנו לצדקה, ועל דרך זה הוא גם בהנוגע לצדקה רוחנית, בהעריכו מעמדו ומצבו הוא, ואיך שיכול להשפיע על הזולת בסביבתו הקרובה וגם הרחוקה, שאז מפריש חלק גדול מזמנו, מרצו ויכולתו, לצדקה, להשפיע על הרחוקים לקרבם לחיי עולם הבא (שזהו גם לחיי עולם הזה)... ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור וכן מפרנסה במנוחה ובהרחבה והשם ית' יצליחו. בברכה".

(אגרת ו' תרמ"ז)

ומרובה מידה טובה... מישוהו בישר לרבי בשורה טובה, ומהי תגובת הרבי? – "נעם לי לקבל מכתבו מבשר טוב... ובודאי למותר לעוררו על המבואר באגרת הקודש לרבנו הזקן דיבור המתחיל קטנתי, אשר בכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד כי היא קרבת אלקים ביתר שאת מלפנים, שזה מביא בהתבוננות קלה להוספה בתורה ומצות..." (אגרת ג'רסז)

המאסר

בשעה השתים עשרה אחרי חצות לילה אור ליום ד' פרשת שלח ט"ו סיון, גמרתי 'קבלת האנשים' אשר שעוניהם היו קבועות שלש פעמים בשבוע, יום ראשון, שלישי, וחמישי, משעה השביעית עד העשירית, ועל הרוב היה מתאחר ונמשך עוד שעה ושתיים.

בפעם הזאת באו הרבה אנשים והוכרחתי להתחיל בזמנו כאמור, וגמרתי בחצי שעה השתים עשרה והתפללנו ערבית והייתי יגע במאד מהעבודה.

נטלתי את ידי לאכול סעודת ערב במסיבת בני ביתי יחיו איזה רגעים אחרי שעה השתים עשרה. לא עברו כעשרה רגעים, והנה צלצל הפעמון ברעש גדול, הפתח נפתח ושני אנשים באו במרוצה וברעש גדול לחדר האוכל, בקריאה: אנחנו שלוחי הפקידות ג.פ.א. מי הוא שניאורסון? ואיה הוא?

עודם מדברים, ופלוגת אנשים מזויינים באה החדרה, כולם עומדים במישור, מוכנים לשמוע בקול נגיד ומצווה.

עניתי בקור רוח ובשפה ברורה: לא ידעתי איזה שניאורסון אתם דורשים, אם באתם למעון איש בטח אתם יודעים מתחילה מי הוא הדר במעון זה, ועל כן למותר הוא הרעש וההפחדה, דברו דבריכם מה דרוש לכם ומי דרוש לכם, ועם זה, הלא גם מנהל החצר – היודע פנים את כל שכיני המעונות – הולך עמכם, ולמה לכם להרעיש ולצעוק.

ראש המדברים: אנכי אינני צועק כי אם כן הוא דיבורי, כנראה עוד טרם

אותם, ובלי ספק אצלי אשר טעות הוא בידכם, או עלילה מכוונה, בכל אופן לי אחת היא, ואת צירי הפקידות האמורה לא יראתי, אינני ירא, ולא אירא. מובאי הבית ומוצאיו יכול הוא מנהל החצר להראות לכם, והמעון שלי בידכם הוא לעשות בו ביקור וחיפוש כרצונכם, או כפי החוק שאתם אומרים ואותי בטח לא תפריעו מסעודתי.

דברי אלה בכלל, והקריירות והעדר ההתפעלות, או מדויק יותר – הביטול הנאווי של אורח ליובאוויטשי עשה רושם עז גם על אנשי-סלע הללו, וברגע הראשון נרפו כנפיהם ויביטו עלי בתמהון רב, ושקיטה חרישית בבית.

עברו רגעים אחדים, וקול הפקיד נחמנסון מצווה אל המזויינים לאמר: אתם לכו עמדו על פתחי הבית לשמרם, אם יבקש איש להיכנס לבית תפתחו לו הדלת לרווחה, ואם יחפוץ איש ללכת גם מחדר אל חדר, או גם לדבר ביניהם לא תתנו. ראו הזהרתי אתכם. ופנה אל עוזרו לולב – ממשפחת לולב היושבים בריגא – ואנחנו ניגש אל העבודה לעשותה. ואתם – פונה אלי – אם תוכלו לאכול אנחנו לא נפריע אתכם. ויעמיד איש מזויין בחדר זה להשגיח על הסדר המצווה מאתו.

כשעה ומחצה עשו בבית, הלכו מחדר לחדר ויחפשו בכל חדר חפש מחופש, אבל נראה היה כי אין זה כוונתם, ויעריכו גליון ויגישו לי לחתום עליו ואקרא בכל הכתוב בו, כי נעשה חיפוש בבית ומעיד אני כי נשמרו כל חוקי הביקור והחיפוש, ואשר הודיעו לי כי נאסר הנני.

בקראי – אמרתי כי לא אוכל לחתום על גליון כזה, אשר בו נאמר כי הכל נעשה כחוק, בה בשעה שהנני כמתמיה על כללות הביקור והחיפוש, הכל יודעים מי הוא הרב שניאורסון ומעשהו, ואין ספק אצלי כי אחת משני אלה קרה פה או טעות או עלילה, אשר על שניהם כאחד לא אוכל להסכים ולחתום.

הכל יודעים מי אני ומה מעשי, וגם אנכי לא הסתרתי פני, דר הנני באחת העיירות הגדולות שבמדינה זו ומעוני בטבור העיר, יש לי בית הכנסת, ומדבר הנני חסידות בכל שבת ומועד.

נדמה לי כי המאסר יגרום פרסום בלתי נרצה, לדעתי טוב יותר לחכות בהמאסר עד אשר יתברר לכם האמת, באם אתם חפצים בו, ואם כוונתכם להאפיל את הטעות או העלילה במכסה עור כחש ושקר – ברור לי כי תתחרטו על זה. הכל אתם יכולים לעשות, אבל את שניאורסון לא תאסרו בחוטי כזב או בפתיילי עלילה.

עודני מדבר, וראש הפלוגה נחמנסון, לא נתנני לדבר עוד, ויגד: פקידות ג.פ.א. אחראית היא בעד פעולותיה ואיננה יראה מביקורת העולם מה שיאמרו הבריות, וכאשר נתנה פקודה לקחת אתכם למאסר בטח יש לה יכולת על זה, ומתפלא הנני עליכם איך תאכלו לדבר ככה, דעו כי אסיר אתם.

עניתי: לא אבין מדוע הפסיקוני בדיבורי באופן אשר לא נתנו לי לגמור את דברי ובקשתי.

הנני דורש אשר יתנו לי הרשיון להניח תפילין ולהתפלל, ואם החוק ירשה לתת לי אוכל ויומסר לי שלא על ידי אמצעות איש זולת אנשי ביתי.

אתם – חוזר נחמנסון על דברי – מבקשים לתת לכם הרשיון להתפלל, הנני אומר לכם כי יכולים אתם לקחת תפילין ספרים נייר ועט עופרת ומבטיח אתכם נאמנה כי איש לא יפריע אתכם מלהתפלל, לקרוא ולכתוב, עוד היום תשובו הביתה כי בבואכם יחכה עליכם מנהל הפקידות וישאלכם איזה שאלות ותוכלו לחזור הביתה.

השם שפולרני ידוע לכל. הכל יודעים, כי שפולרני היא דבר מאוים, השם בעצמו מטיל אימה, פחד וחרדה, וכשמזכירים שפולרקה הכל ברור, ולגודל פרסומו של מעלת אימת בית האסורים אשר ברחוב ההוא, נקרא בפי כל בשם התואר 'שפולרקה'.

שפולרקה זו אשר אימתה נופלת על הבריות בלי הבדל דת לאום מפלגה, נודעה היא גם בפי תינוקות והכל יודעים כי מכיון שלוקחים לשם אינו דבר של צחוק או הוראת שעה, כלומר על יום או יומיים.

מכיון שהאדם נידון לקחתו לשפולרקה הוא אחד משני אלה: או

שכבר דינו מוחלט, או שצריך דרישה וחקירה, וביותר בדיקה.

חקירה ודרישה היא רק בדברים, שאלות ותשובות, לא כן בדיקה, היא כעין רמזי עניינים מכריחי הדיבור, כמאמרו של נחמנסון, שם מדברים, שם נפתח הפה, שם אומרים, מגידים, חוזרים ומגידים.

חקירה ודרישה הם דברים קלים, ודברים קלי הערך כאלו נעשים בשאר מקומות בעיר, לא כן שפולרקה, אשר באיה הם מבני הכבד, ולשפולרקה זו – הנני מחכה על עגלת צבא המיועדה לבוא כל רגע, והרגעים ספורים.

נחמנסון הולך לפני, שני שומרים מזויינים מימין ומשמאל, ולולב מאחורי.

נחמנסון ממחר בהילוכו, ומוכרח לחכות עלי שהנני הולך במתינות יתרה על המדה, רגלי היו כואבות, ל"ע, וגם לא מהרתי ללכת. ועוד טרם שנכנסתי התחלתי לדרוש מאת נחמנסון אשר יקיים הבטחתו דבר הנחת תפילין ותפלה.

נחמנסון פונה אלי ופניו בוברים כלפידים ויאמר: עוד טרם דרכתם על מפתן בית הפקידות לעשות המוטל עליכם, כבר אתם באים בדרישות כאלו, דבר פלא, האם עוד אינכם חפצים לדעת המצב שלכם, הטרם תדעו חוקי האסירים. ראשונה תבואו אל בית הפקידות, תמלאו חובת האסיר לענות על כל השאלות אשר בשאלון ואחר כך, בבואכם אל חדר כלאכם, שמה תתפללו.

חושב הנני אשר בעוד שעה תשכחו את הכל ותחכמו לדעת את המצב האמיתי שלכם, ולא תוסיפו לדרוש הבלים כאלו, שכחו כי אתם שניאורסון מכובד המתפללים לה', והנכם איש פשוט הנקנס בעונש מאסר או שארי עונשים כמידת חטאיו. די והותר מדי חטאתם נגד בעלי העבודה והמלאכה, אך עתה תשלמו בעד הכל.

איה הבטחתכם – אמרתי לנחמנסון – הבטחתם לי באמונת אומן ציר בית הפקידות ג.פ.א. אשר נתנו לי להניח תפילין ולהתפלל ומדוע לא אמרת לי בעודי במעוני כי לא נתנו לי להתפלל,

בימים ההם

עוד בשנה הראשונה לעלייתה לשלטון ברוסיה, בשנת תרע"ח, הקימה המפלגה הקומוניסטית מחלקה מיוחדת למאבק בדת ישראל. שמה של 'המחלקה היהודית' היה 'בסקציה' (קיצור של 'יברסקיה סקציה') והיו לה מטרות ברורות. המפלגה הקומוניסטית היתה אנטי-דתית במוצהר והיא ראתה בדת דעה קדומה שיש להילחם נגדה ולהעבירה מן העולם. רשמית, ה'בסקציה' היתה אמורה לנהל תעמולה למען המפלגה בקרב היהודים, אבל, למעשה, היא ניהלה תעמולה אנטי-דתית שעד מהרה הפכה למלחמת חורמה, קשה ואכזרית בצורה מדהימה, נגד כל דבר שריח יהדות אמיתית נודף ממנו.

המפלגה הקומוניסטית חוקקה גם סדרת חוקים, המגבילים את פעולותיהן וסמכויותיהן של מוסדות ואנשי דת. ה'בסקציה' ניצלה חוקים אלו לסגירת בתי-כנסת, ישיבות, תלמודי-תורה ומקוואות טהרה והחרמת המבנים בהם שכנו, לצורך מועדונים ומרכזי תרבות סובייטית. גם בתי הזקנים היהודיים הועברו לידי מוסדות סובייטים, שאילצו את הקשישים לאכול מאכלי טריפה. במקביל פתחה ה'בסקציה' במסע רדיפות אכזרי ונוקשה נגד רבנים, מלמדים, שוחטים ופעילים דתיים מסוגים שונים. הללו נלקחו מבתיים באישון ליל, נאסרו, נחקרו בעינויים ונגזרו עליהם עונשים קשים וחמורים. במקרה הטוב היתה זו הגליה למספר שנים למחנות עבודה רחוקים בעמקי סיביר ובמקרה הגרוע – מוות בירייה. העונשים הקשים הוטלו במשפטי ראווה, על-ידי 'טריויקה' – הרכב של שלושה 'שופטים', וללא כל סממנים של ניהול משפט תקין.

בנוסף לכך, המפלגה הקומוניסטית התיימרה להיות מפלגת העם ולמנוע ניצול ועושק של מעמד הפועלים בידי העשירים הקפיטליסטים. למעשה, היא המיטה על ברית המועצות אסון כלכלי נורא שהביא מליוני אנשים לחרפת רעב. בתנאים האיומים הללו, כמעט ללא אמצעים ותוך סיכון עצמי מוחשי וסיכון ברוך של אנשיו, קם הרבי מליובאוויטש – רבי יוסף יצחק שניאורסאהן וצוק"ל, והקים מחתרת של פעילים בכל רחבי ברית המועצות, שעשו הכל כדי שמזימת ה'בסקציה' לא תצלח והגחלת לא תכבה חלילה. מדובר בגבורה יהודית מופלאה של הרבי עצמו ושל קהל חסידי, שבמקום להכנע מסרו את נפשם, להלכה ולמעשה. הסובייטים סגרו תלמוד-תורה וה'שניאורסונים' פתחו קבוצת לימוד מחתרתית. המלמד נאסר והרבי שלח אחר במקומו. כך בכל עיר ועיירה, יום יום ושנה אחר שנה. התמורות המדיניות והכלכליות במדינה, מאז המהפכה ועד מות סטאלין העריץ (בשנת תשי"ג) וגם בשנים שלאחר מכן, גרמו למאבק הזה ללבוש צורה ולפשוט צורה. אך העיקרון המרכזי נשמר ואכן הגחלת לא כבתה.

*

כצפוי, ה'בסקציה' הנודעת לשמצה עקבה מקרוב אחר פעילותו של הרבי הריי"צ עצמו. הרבי ידע על כך ממקורות נאמנים, אך המשיך בשלו. והתוצאה לא אחרה להגיע. בשנת תרפ"ז, ביום ט"ו בסיון, פרצו מלאכי החבלה על בית הרבי בלנינגרד ואסרו אותו. תחילה נגזר עליו דין מוות, רחמנא-ליצלן. לאחר מכן הומר גזר הדין לעשר שנות גלות ולבסוף לשלוש שנים בלבד. ביום ג' בתמוז יצא הרבי לעיר גלותו קסטרמה, בה היה עליו להשאר כאמור, שלוש שנים. לא חלפו אלא עשרה ימים ובי"ב בתמוז, יום הולדתו, קיבל הרבי את בשורת השחרור ולמחרת יצא לחרות. מגי אז ימי י"ב וי"ג בתמוז הם ימי חג הגאולה, חג ניצחון האור על החושך.

לפנינו קטעים מ'רשימת המאסר' של הרבי בעל הגאולה, כפי שנכתבה על ידו.

מי עכב על ידכם לומר את האמת, ממי יראתם, ומדוע הבטחתם לי נאמנה. ככה עושה ציר בית פקידות ג.פ.או?

צחק מנצח צחק נחמנסון בעונג מהול בנקמה, ובה ברגע ראיתי כי דבר לי עם איש אחר, איננו נחמנסון זה אשר היה במעוני, ואיננו גם זה האיש אשר עמד בחצר, הנהו פקיד ג.פ.או. אשר לכל לראש צריכים להשליך אימה ופחד על האסירים ולהביאם למצב של בהלה, אימה וחרדה אשר אז נקל יותר לשלוט עליהם וגם להוציא מהם הודאה על דבר שלא היה בעולם.

בשעה ההיא נזכרתי הא דמבואר ב'ראשית חכמה' התחלת מסכת גיהנום: כתיב, "לפני זעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפו". רבי זעירא פתח: "לעלוקה שתי בנות, הב הב". אמר ר' אלעזר: "שתי כיתות של מלכים עומדים על פתחי גיהנם ואומרות: "הב, הב, אייתי אייתי".

עוד צעדים אחדים ונחמנסון פתח דלת מבוא בית הפקידות וישרוק לאחד השומרים ויצו עליו: קח אזרח זה, וישיט לו נייר ויאמר: אלה המה תעודותיו, לוהוה לחדר הפקידות ומסור הניירות על יד... ויפנה אלי בצחוק: עתה תתחילו להבין איפה אתם.

השומר מוליכני ומראה באצבעו ללכת ישר באורך המבוא עד קצהו אל הדלת הפתוחה לרווחה, שמה תפנו אל אחת הכותבות אשר בשם ותתן לכם גליון שאלות אשר תענו בכתב על כל השאלות האמורות בו.

מבוא הלזה הוא חדר ארוך ביותר על חמשים אמה. ובכל אורך החדר עומדים כעשרה או שנים עשר איש מזויינים.

כל אחד מהשומרים הללו, מזויינים בכידון קאזאקי מאחוריו, בידו השמאלית חרב מלוטשת, ובידו הימנית קנה רובה, ועומד כאבן שיש כפסיל אבן מנזל אשר יזוז ממקומו, רק עיניו צופות על כל צדדיו.

המראה הנורא המוזר הלזה הנה בהכרח יפיל אימה על אדם ישר. האדם הישר לא יוכל להבין למה הן המה כלי זיין הללו, ולמי דרוש כלי משחית הללו, ואיה איפוא ימצאו חברת אנשים מושחתים מדות כאלו, אשר יוכלו להשתמש בכלים כאלו. והאפשר אשר האדם יהיה חיה רעה כזו אשר למען

היישיר דרכיו יודרש להשתמש בעונשים כאלו.

השקיטה החרישית, האופל, שחרות הכתלים, הנרות הקטנים, הפסילים המשחיתים, מבנה גופם החזק, גבהות קומתם, רוחב כתפיהם, קוי פניהם, מלבושתם אדום ושחור, תכשיטיהם הכידון, החרב והקנה רובה, כולם יחדיו מבהילים את עין הרואה ומרעידים את הלב.

אם בשוגג או במזיד זאת לא אדע, אבל כנראה אשר לרגלי עומק מחשבותי או בלבול רעיוני נטייתי הצדה לימין. כלומר, בבואי קרוב לאותה דלת הפתוחה ראיתי כי עוד מבוא ארוך נמשך לימין, וכנראה אשר נטייתי שמה.

בהלכי נזכרתי כי טעיתי בדרך הילוכי כי הלא עלי היה ללכת אל הדלת הפתוחה לרווחה לכל אסיר. ואיך זה הלכתי הנה אשר מי יודע פן אגדיל עווני, פן ואולי עוד יגללו עלי אשמה, כי מרגל הנני את מבואותיו ומוצאיו של השפולרקה.

בכל זאת לא מהרתי לשוב על עקבי, בחשבי כי לכתחילה לא הייתי מרהיב ללכת, אבל מכיון שהנני הולך במבוא זה, כבר עברתי את הגבול ולא בכוונה מכוונת. הלא כה היא הנהגת השגחה העליונה. והאם פחותה היא פעולה זו מהתהפכות קש נמלל או עלה נדף מצד אל צד, אשר הוד כ"ק רבינו הבעש"ט נ"ע אמר שזהו על פי ההשגחה העליונה.

מרחוק איזה צעדים ראיתי ספסל ארוך. הלכתי אל ספסל זה וישבתי לנוח מעט.

מה נעשה בביתנו בשעה זו? רעיון זה הכריע אותי, בידעי היטב טבעם וארחם של כל אחד ואחד ביחוד, יכולתי להעריך לי ציור כללי.

ומה נעשה עם ידידנו אנ"ש, מה עושים? התמונה הכללית ההיבטני ושטף דמעה תתפרץ מעיני, דמעות חמות מאד, התגלגלו על פני, לבי מתרגש וכל גופי רועד: מי יודע פן ואולי ח"ו לוקחו הכתבים!... רואה הנני בעליל כי נקמה עושים בי, כי דברי הקצף

של נחמנסון, שיחתו עם עמיתו לולב, מראים גלוי כי דבר לי עם נוקמים, עם אורגי עלילה, עלילה כבדה.

דום מלהרהר – הבריק במוחי – וכאור ברק זרח ברעיוני: והאלקים מה? מי עשה כזאת? מי פעל כזאת? הלא הכל מאת האלקים. אמת הדבר בן הנני, בעל הנני, אב הנני, חותן הנני, אוהב ואהוב הנני, הם תלוים בי ואני תלוי במי שאמר והיה העולם, אני עשיתי המוטל

**המראה הנורא המוזר
הלזה, הנה בהכרח
יפיל אימה על אדם
ישר. האדם הישר
לא יוכל להבין למה
הן המה כלי זיין
הללו, ולמי דרוש כלי
משחית הללו, ואיה
איפוא ימצאו חברת
אנשים מושחתים מדות
כאלו, אשר יוכלו
להשתמש בכלים**

עלי והאלקים יעשה את אשר עלה ברצוני יתברך. וברגע זו יצאתי מרפש מעמדי ומטיט מצבי. עליתי בשמי רום במחשבות גבוהות מיושבי בתי חומר, באמונה טהורה ובבטחון גמור באלקים חיים, ובזכות אבות הקדושים...

המחשבות הללו עודדו את נפשי והחזיקו את כוחי במאוד. שכחתי את מעמדי ההווה וישבתי במנוחה גמורה.

מה רבה היא האמונה הפנימית, האמונה התמימה הבאה בירושה לכל ישראל מאבותינו אבות עולם. ומה גדול הוא כחו של הבטחון הגמור. הם לא רק יסודי הדת, דת קדשנו, כי אם גם יסודי חיים, החיים הרגילים, החיים הגשמיים של כל איש ישראל.

הודו לה' כי טוב על חסדו הגדול אשר כה הזדמן לי הטעות אשר טעיתי ללכת אל המבוא הלזה אשר היה לי למחסה ומגן מליפול ברשת ההבהלה אשר הכינו לי נחמנסון ולולב. ההשגחה העליונה הולכה אותי כאותו הקש, וכאותו העלה המתגלגלים אנה ואנה לרוח הנושב בהם, וכמוהם כמוני, וביתר ענין (כמעלת המדבר על הצומח ובתוספת מעלת בעלי נשמות דקדושה טהורה על מעלת המדבר), הנני ביד ההשגחה העליונה יתברך ויתעלה.

הרגשתי בעצמי אשר התרגלתי עם המצב ההווה, וקיוויתי אשר אוכל להחזיק, בעזרתו יתברך, מעמד הראוי, שלא לתת לרמוס את היהדות ומבלי חת משום מעוול וחומץ להביא החלטתי התקיפה מהכוח אל הפועל.

פניתי ללכת אל בית הפקידות, הוא החדר אשר דלתו פתוחה לרווחה, והוא המקום אשר שם מדברים ברצון וגם באונס, כפי מליצתו של נחמנסון.

מחזה מוזר כארבעים או יותר איש יושבים בחדר זה, כעשרים כותבות וכעשרים איש אסירים היושבים למולן. הכותבות כותבות על גליון ארוך, ובכל רגע מגביהות עיניהן אל היושב למולן לשאול אצלו שאלה הכתובה בגליון, ואסיר היושב למולה עונה, ברצון ובאונס.

ובכל זה שקיטה חרישית בבית כאילו אין שם איש, הכל שוקט, שקיטת נר גועה, דומיית גוסס, השאלות והתשובות נשאלות ונענות בלחישא, ונשמע רק קול העט המשתרע עלי גליון.

באמצע החדר במקום המרווח עומדים בני אדם, כנראה מלאכתם היא להשגיח על הסדר, כי הם אינם מדברים

1 הכוונה לכתבי היד של אדמור"ר חב"ד לדורותיהם שהיו יקרים לרבי כנבט עינו. [המערכת].

לימים, התייחס הרבי לתקופת השנה בכלל וכך כתב:

...לא אחד כי המאסר השביעי, הנה לעתים גורם לי הנאה מיוחדת, והאות כי זה כשבע שנים אחרי המאורע, הרי מזמן לזמן הנני לוקח לי מועד להתבודד ולצייר לעצמי אותן השמועות והדיבורים, המחזות והחלומות אשר שמעתי ראיתי וחלמתי בימים ההם. האדם הנה מלבד זאת אשר בימי חייו יש לו תקופות קבועות, ימי הילדות, נעורות, בחרות, אברכות, ימי הגדלות זקנה ושיבה, ומלבד מצב כשרונותיו, אם רגילים ובינוניים, או מאירים ונפלאים, וכן טבעו אם ביישן ועצב או עליו וצוהל, הנה מלבד כל זאת הרי ההשגחה העליונה מזמנת לו תקופות מיוחדות אשר לפעמים משנים טבע האדם ומפתחים כשרונותיו להעמידו על גובה מיוחד, להסתכל בתכלית חיי האדם על פני האדמה.

התקופה היותר חזקה בפעולתה על מהלך נפשו של האדם והתפתחות כשרונותיו, היא התקופה העשירה בעיניוים ויסורים, בעד עבודת תעמולה בשקידה ובמרץ בשביל איזה דיעה מן הדעות, ובפרט מי שהוא מתאבק ולוחם עם רודפיו ולוחציו בעד קיום וחיוק דתו.

תקופה זו עם היותה סבוכה בעיני הגוף ויסורי הנפש, עם זה הנה עשירה היא ברושמים חזקים והם ימי האור בחיי האדם...

(מכתב מ"ז אייר תרצ"ד)

בינהם, אינם משיחים אף הגה קל, רק מביטים בכל עבר ופינה, ועל כל אחד ואחד ביחוד, על שיחות הכותבות עם האסירים, על מראה פני האסירים, ועל הכל.

בני אדם הללו, חגורים בכלי זיין, מלוכשים בבגדי חיל פשוטים, אבל מראיהם מטיל אימה, פניהם אדומים וזועפים, עיניהם מבריקות, וכפתורי בגדיהם נחושת קלל, ומבנה גופם איתן. הרושם הכללי: פה הוא מקום אריגת הרשת, וכל דיבור וכל הגה הנרשם בגיליון זה הוא יסוד הבנין אשר יבנה אחרי כן החוקר ודורש. פה הוא רק בית אוסף החומר, חומר האשמה, חומר העלילה, פה הוא סיפור האסיר: שמו, כינויו, שנותיו, מולדתו, גזעו, דתו, מגורו, מעשהו, מספר בני ביתו, שמם ושנותיהם. אבל על ידי יתר עשירות השאלות, נהפך הנשאל ממספר – למוֹדָה על כמה דברים וענינים הבלתי עולים על רעיונו תחילה. על ידי רכות הנהגת הכותבות, וחלקת דבריהן ועם זה בלבול רעיוני הנשאל ומצבו המדוכא, נעשו תשובות גליון זה חומר עשיר ורכוש גדול ביד החוקר דין, הבא אחרי כן בטענת הודאת בעל דין.

חדשים אתם חפצים להנהיג בבית פקידתינו? מה שמכם?

יודע אני שהנני אסיר מובא לשפולרקה, תודה לא-ל בינתי מסודרה, אין אני חפץ לעשות סדרים חדשים, שמי שניאורסון, גר הנני פה ברחוב מחוויא בבית כ"ב מעון י"ב, וגליון שאלות לא אכתוב, את הדברים האלה יכולים אתן לכתוב.

הכותבת לוקחת גליון וכותבת, השם, הכינוי, הכתובת, ושואלת: מה מעשיכם?

– אנכי עוסק בלימודים, לימוד המחקר האלקי הנקרא בשם חסידות, ולימוד ידיעות הלכות והמצוות על פי דת ישראל.

– דת? מחקר אלקי?

– כן, מחקר אלקי. א-ל אחד ברא ויצר את הכל, ומנהיג את עולמו עם כל ברואי, הרמש הרומש בים, תולע קטן במדבר שמם והאנשים החיים בישוב.

איך אני יכולה לכתוב כזאת על גליון שאלות זה?

– מי מצווה לכתוב? לדידי לא תכתבו מאומה, אתן חפצים לכתוב – כתבו, אם אין אתם חפצים לכתוב לא תכתבו.

– אין אני – מתאוננת הכותבת לפני הפקיד שקרב אל השולחן – יכולה לכתוב גליון אורח זה הבלתי עונה על שאלות הגליון, באומרו כי אין לו יחס עם כל הכתוב בזה.

הפקיד לוקח הגליון ומסתכל בו רגעים אחדים, ופונה אלי: הלא בגליון זה לא עניתם על השאלות מאומה, עליכם למלאותו כולו ובלא זה אי אפשר הוא.

– דברו הגיד במנוחה גמורה, כמנהל פועל המסתכל בהרצאתו של אחד מפקידי המערכות ויוסף להגיד:

בטח יודע הוא אורח איה הוא נמצא, בבית הפקידות זו יש לה נימוסים וחוקים וכל הבאים הנה צריכים להישמע על אשר מבקשים אותם ורגילים המה פקידי בית פקידות זו אשר בקשותיהם מתמלאות בדיוק וגם במהירות.

חפץ הנני – הגדתי – להשתמש בהזדמנות זו ולברר, האם הבטחתם של באי כח בית פקידות זו, או בדיוק יותר, צירי בית פקידות זו, נאמנות ואפשר לבטוח כי יתמלאו גם הן בדיוק.

לא אבין – אמר הפקיד – מה אתם אומרים, אורח.

ציר בית הפקידות אשר בא בלילה לאסרני הגיד לי כי יתנו לי להניח תפילין ולהתפלל, וזה שעה ומחצה שהנני מתגולל פה ועדיין הבטחתו לא נתמלאה. הוא אמר, ומעצמו, כי לא שאלוהו אודות זה, כי נקרא הנני לכאן רק על איזה שעות, אשר בבואי יחכו לי אחדים הפקידים הגבוהים וישאלו אצלי שאלות אחדות וירשו לי לילך הביתה.

הנני יהודי דתי, הנני חפץ להניח תפילין ולהתפלל, איש אין בארץ, אשר יוכל להפריע אותי מעבודת אלקים, את זה דרשתי ברגע מאסרי, דבר זה הבטיח לי ציר בית פקידות ג.פ.או.

ובהנוגע לגליון השאלות, אנכי הנני מגיד כדברים האלה:

אנכי הרבי שניאורסון בן הרבי המפורסם מליובאוויטש, תוארו אורח נכבד לדורותי², נולד בליובאוויטש, למד בישיבה, גר כשמונה וחצי שנה ברוסטוב וכשלוש שנים בלינינגרד, עוסק בלימודים: לימוד מחקר אלקי חסידות, ובידורי הלכות ומצוות ישראל, וכמו כל היהודים שומרי דת אין לי שום יחס אל מדיניות (פוליטיק) ויותר אין לי מה לכתוב.

הדבור המוחלט, המענה הברור, הקריירות, ועישון המקטרת, היו כלי הטבע ללמעלה מן הטבע ההערה נראית קצת מיותרת³, והפקיד כמדבר לעצמו אמר: הכתוב בזה מספיק הוא. ויפנה אל הכותבת ויאמר בשחוק קל, ובעינים בוערות, כתבו כמו שאומר האורח.

ומה יהיה בנוגע התפילה? הנני פונה בשאלתי אל הפקיד.

על זה – עונה בגאון – יענה לכם ראש הפקידים של המערכה אשר לשם תוכלו לשבת. וילך בזעף עצור.

הכותבת לקחה גליון חדש ותכתוב בו את הדברים האמורים בהירות גדולה, ותתן לי לחתום.

אנכי לקחתי את הגליון וקראתי בכל הכתוב, ובכל שאר השאלות עשיתי קו של מחק המעיד ברור כי על שאלה זו לא עניתי, וככלותי לקרוא כולו – חתמתי. הכותבת קיבצה את כל התעודות

ואומרת לי ללכת אחריה אל אשר תוליכני, כי כן צויתה אשר לא תמסור אותי על יד מלווה.

...אנא ה' הביטה וראה בעוני עמך, הלא לא אותי הושיבו במאסר, ולא אותי הם חפצים לענוש, כי אני מה אני, רק מה

וואה הנני בעליל כי נקמה עושים בי, כי דברי הקצף של נחמנסון, שיחתו עם עמיתו לולב, מראים גלוי כי דבר לי עם נוקמים, עם אורגי עלילה, עלילה כבדה

שהנני גזע אבות קדושים ואחד האבנים אשר עמודי חצרות ה' חצרות התורה נשענים עליהם. אנא ה'...

עוד חמשה רגעים ויהיה שעה החמישית. מה טוב היה אם היו מביאים לי את ילקוטי והיו מביאים לי להתפלל, כאן בחדר זה. מי יודע אפשר בגלל זאת הובאתי הנה, כי מי שאמר והיה העולם שגור אשר במבוא בו ישבתי לנוח בתחילת בואי, יבוא ביום פלוני ובשעה פלונית איש יהודי ויאמר שם ברכת השחר ושיר של פגעים, הוא יתברך גור אשר במקום זה יתפלל איש יהודי, להביא כוונה עליונה סתומה ונעלמה זו מהכח אל הפועל, הלא אי אפשר היה באופן אחר.

בה ברגע חשבתי כי כל איש יהודי

המאמין בה' באמונה טהורה על פי תורת הוד כ"ק הבעש"ט והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע – הנה ברור לו, אשר טל של תחיה המה דריכת כפי רגל אנשים ישרים להאבנים הללו או להעצים הללו, על רצפה זו במבואות החשכים הללו בסולמות ושליבות של ברזל, אשר מתחילת בניינם נבנו בשביל לענוש בני אדם, בשביל להמיט מועקה על צווארי בני איש, בשביל ללחוץ ולדחוק את כל הבא תחת צל קורת הבית ההוא.

ובכן איש יהודי הבא לשם צריך לכוון את המוח ולב לאמר שם פסוקי תורה, פסוקי תהילים, ולחשוב מחשבות ביחוד אין סוף ברוך הוא ביחוד גמור, אשר מלא כל הארץ כבודו, גם במערות פריצים ובהיכלי שואפי דם.

אחרי גלגולים רבים בחדרים שונים נמסרתי על יד חייל אחד ממלאכי חבלה, אשר גובהו מראהו פניו הזעומים ומלבשתו עם ריבוי הכלי זיין מטיל אימה יתירה, אשר יובילני אל אותה המחלקה שעלי לשבת שמה.

טרם הלכתי לקחתי תפילין דרש"י בכיס בגדי, וביצאי מאת חדר פקיד זה אמרתי לשומר כי יכבד עלי לשאת תרמילי ובגדי, ואתן לו איזה מטבעות כסף מה שלקח באוות נפש, ופניו השתנו לטוב, ובתוך כך נכנסו במזדרון קצר ואפל, ושאלתיו האם הרבה עוד ללכת, ויעניני כי באופן הילוך יוכל להתאחר עד חצי שעה ויותר, כי עלינו ללכת בעוד כמה מזדרונות ומחילות, ונעבור מקום העצמות והגופים הנצברים כמשך כחדש ימים.

כשראיתי שמרבה לדבר, אף כי מראהו ואש עיניו הבהילוני, ודיבורו בקור רוח אודות הנהרגים דקרונים, אמנם כבר עייף הייתי ורגליי התמוטטו מתחת, הוצאתי מקטרת ונתתי לו, גם אני לקחתי מקטרת, והוא נתן גפרורית, ונתן לי תחלה להצית מקטרתי ואחרי כן

2 תואר זה קיבל אדמו"ר האמצעי מהממשלה הרוסית, בחתימת ידו של הצאר, בגלל השתדלותו ביסוד מושבות יהודיות ברחבי המדינה. [המערכת]
3 אולי הכוונה, למבואר בתורת החסידות (ראה קונטרס 'זמעי' מאמר י"ז), אשר אף ש"הכל בידי שמים" והברכה וההצלחה מגיעים מאיתו יתברך בלבד, מכל מקום, מהאדם נדרשת עשיה בדרכי הטבע בתור 'כלי' לברכה האלוקית. ובנדון זה, ראה הרבי את יחסו התקיף וההחלטי כ"כלי" להצלח ממיצר הג.פ.או. [המערכת]

יום ההילולא העשירי

הנהגת הפרט והנהגת הכלל

סיפור

לפנינו סיפורו של יוסף בן אליעזר - נדפס בספר "ורבים השיב מעון" חלק ראשון עמ' 118 בעריכת הרב אהרן דב הלפרין. לראשונה פגשתי את הרבי כחודש ימים לפני חגיגת בר-המצווה שלי. סבי ע"ה, דור שני באמריקה, היה מהיחידים ששימר את מורשת

אבותיו החסידית גם בשנים בהן כינו את אמריקה "ארץ אוכלת יושביה", במובן של התרחקות המהגרים היהודים מהמורשת החרדית-חסידית של אירופה. אבי ואמי כבר לא היו כל-כך אדוקים בדתם, אולם שלחו אותי מדי שבת ללכת עם הסבא ז"ל

לבית-הכנסת בשכונת 'איסט-סייד' במנהטן. אצל הסבא גם למדתי לימודי יהדות שלוש פעמים בשבוע, לאחר שעות הלימודים ב'פאבליק-סקול', ואפשר לומר כי הלימודים, ההליכה לבית-הכנסת, ועצם השהיה במחיצת הסבא - הם ששימרוני ביהדותי בכל הגילגולים שעברתי

בשנות בחרותי.

לפני בר-המצווה, בשנת תשי"ד (1954), לקחני הסבא להתברך אצל שני אדמו"רים: הרבי מבוויאן והרבי מליובאוויטש זכרם לברכה. זכורני כי ההפתעה הגדולה בהיכנסי לרבי מליובאוויטש היתה מראהו הצעיר. משום מה, אינני יודע מדוע, דמיינתי במוחי הילדותי 'רבי' כיהודי עם זקן לבן ארוך, והמראה הצעיר של הרבי הפתיע אותי מאוד.

סבי הושיט לרבי פתק, והרבי, לאחר שקרא בפתק, שוחח עם הסבא באידיש - שפה שהבנתי בה רק פירוור מלים. כעבור דקות ספורות פנה אלי הרבי באנגלית ושאל אותי איזה משחק ספורט הכי אהוב עלי. למרות הפתעתי המוחלטת משאלה שכלל לא ציפיתי מפיו של רבי, עניתי מיד, ללא שהיות: "בייסבול".

"איך אתה אוהב את המשחק הזה?" שאל הרבי - "כששני הצדדים משחקים, או כשרק צד אחד משחק?"

כאן הגיע תורי ללמד את הרבי אל"ף ב"ת אלמנטרי במשחק ה'בייסבול':

"רבאיי" - אמרתי - "אי-אפשר לשחק 'בייסבול' רק עם צד אחד..."

"למה?" התעניין הרבי ברצינות. הרגשתי שסבלנותי כמעט פוקעת. איך אסביר לרבי מה שכל ילד יודע? בכל זאת נסיתי: "רבאיי"

- אמרתי בשיא הנימוס - "כל ה'קונץ' זה מי מנצח את מי. מוכרחים שני צדדים". ראיתי שהרבי מבין ונאנחת אנחת רווחה.

"ומי באמת מנצח בדרך כלל?" - המשיך הרבי לשאול.

"מי שמשחק יותר טוב" - עניתי, שמח על ההברקה הספונטנית שלי.

אינני יודע מה חשב הסבא באותם רגעים של הדו-שיח המשונה, אבל הרבי כאילו לא שם לב אליו, והמשיך להתעניין אצלי על משחק ה'בייסבול'.

"תגיד לי" - שאל הרבי - "אתה גם משחק לפעמים 'בייסבול' עם חברים שלך?"

"בטח" - עניתי, וקיוויתי שאוכל לספר לרבי כמה אני מצטיין בזה.

"אתה הולך לפעמים" - המשיך הרבי בהתעניינותו המוזרה - "לראות משחקי 'בייסבול' של קבוצות גדולות?"

"בטח" - עניתי בגאווה.

"למה אתה לא מסתפק במשחקים שלך ושל החברים שלך בבית-הספר?" - שאל הרבי.

"רבאיי" - עניתי שוב בשיא הנימוס - "אנחנו סתם משחקים משחקים של ילדים. אבל שם, אצל הקבוצות, זה אמיתי".

אם חשבתי עד לאותו רגע שהרבי הצעיר באמת מגלה התעניינות במשחקי ה'בייסבול' - מכאן ואילך נכונה לי אכזבה.

"יוסף" - פנה אלי הרבי ועל פניו חיוך רחב - "יש לך בתוך הלב מגרש רחב. עד היום שיחקו בו שני שחקנים: היצר הטוב והיצר הרע. אבל זה היה משחק של ילדים. מהיום והלאה - מבר-המצווה - זה כבר מאבק אמיתי, ומשום שזה מאבק אמיתי אתה מקבל מהקב"ה את המתנה הכי יקרה: יצר טוב אמיתי עם כוחות מיוחדים מה'. אתה צריך לדאוג לנצח תמיד את היצר הרע. ותזכור - בדיוק כמו ב'בייסבול': מי שמשחק הכי טוב - הוא המנצח. אם רק תרצה - תוכל תמיד לנצח".

"אני מברך אותך" - סיים הרבי - "שלסבא ולהורים יהיה ממך תמיד הרבה נחת". סבא שפניו קרנו מאושר, ענה "אמן" חזק מאוד, ורמז גם לי לעשות כך.

צריך כנראה להיות פסיכולוג כדי לנתח באיזו מידה דברים ששומע נער צעיר, בגיל 13, נחרתים בנפשו וקובעים משכן בתודעתו. כך או כך - אין אני מתיימר לקבוע כי לדבריו של הרבי על ה'בייסבול' ו'מאבק היצרים' יחסתי באותו זמן חשיבות רבה. הסבא ז"ל אמנם חזר על הדברים בחגיגת בר-המצווה שלי, וגם אני זכרתי בחיבה את המפגש עם הרבי הצעיר, אולם לא הרבה מעבר לכך.

בתת-הכרה, לעומת זאת, נחרתו דברי הרבי, כך הסתבר לי, הרבה מעבר למה שיכולתי לשער. בהמשך שנות הנערות שלי, בתיכון ובאוניברסיטה, עלו וצצו בתודעתי, בשני מקרים, דברי הרבי. במקרה אחד היה זה לפני הכרעה מאד קריטית. עד כדי כך, שבמבט לאחור, אני חוזר ושואל את עצמי: מי יודע, שמא מלכתחילה נתכוון הרבי ב'שיחת הבייסבול' שלו לאותו מקרה בודד שבו עצם המשך יהדותי ניצב על כף המאזניים.

שני המקרים הללו שמורים

באותו הבזק שניה,
לפתע פתאום,
מצטייר במוחי
המחזה, שבו אני
עומד מול הרבי
ושומע ממנו:
"תזכור - מי
שמשחק טוב יותר,
הוא מנצח. אם רק
תרצה - תוכל תמיד
לנצח"...

על סמך מה הבטיחו
מהחדר הזה? על
סמך זה שיש בורא
עולם ומנהיגו
ובורא עולם החליט
לתת במתנה את
ארץ ישראל לעם
ישראל. וכשבורא
העולם נותן לנו
מתנה - צריך לייקר
אותה ולשמור עליה
ולא לחפש אין
להיפטר ממנה!"

בזכרוני וחרותים בתודעתי, ובשניהם הזכרון הפתאומי של דברי הרבי גרם לכך שהכרעתי כפי שהכרעתי, ומה שיותר מעניין - ואולי קצת משעשע - שלשני המקרים היה קשר ישיר עם... משחק 'בייסבול'...

המקרה הראשון אירע בשנתי השניה ב'הי-סקול'. נער בן 16. הכיתה שלנו זכתה בתחרות השנתית כ'כיתה המצטיינת' בתיכון, ובמסגרת הפרס אמורה היתה כל הכיתה לבלות סופשבוע במחנה נוער יוקרתי מאד בניו-אורלינס. הבילוי הזה היה משהו חלומי, ששום תלמיד לא מוכן להחמיצו.

כשבאתי הביתה ובשרתי בהתרגשות על הזכייה ועל ה'כיף' הגדול שמצפה לנו - אומרת לי אמא: "ג'ו, יש בעיה. סוף השבוע הזה, הוא יום-כיפור. ואתה יודע שעל היום הקדוש הזה, אחת בשנה, שומרים אצלנו בבית מכל משמר. צמים והולכים לבית-כנסת. לא חיללנו מעולם את היום הזה ואני מצפה ממך שלא תשבור את המסורת המקודשת הזאת".

הייתי בהלם. "אינני יכול, אמא! בבקשה, תביני אותי. כל השנה אנחנו חולמים ליכות בזה. אני לא אסלח לעצמי כל החיים אם אוותר על החוויה החד-פעמית הזאת".

מאותו רגע, במשך כל השבוע החלו בבית ויכוחים בלתי-פוסקים. הורי הבינו אותי היטב. ידעו והזהרו עד כמה חשובה לי החוויה המיוחדת הזאת. אולם - כך טענו - עם כל ההבנה, יש דברים מקודשים שעליהם לא יכולים לוותר. ואילו אני טענתי טענתי: אינני מזלזל חלילה ביום הקדוש. שמרתי עליו תמיד ואשמור עליו בשנים הבאות אבל מותר לגלות קצת גמישות במסדור בחוויה שעוברים פעם אחת בחיים.

הורי, אנשים נאורים מאד וליברלים, השאירו בסופו של דבר, לאחר כל הנדנודים, את ההחלטה ביד. כלומר - השלימו בעצם עם הנובדה שאינני יכול לוותר על המסע המיוחד.

בערב האחרון, יום חמישי בערב, לפני היציאה לניו-אורלינס, ישבתי בביתו של חבר ויחדיו צפינו במשחק 'בייסבול'. בסיום המשחק המותח, שנגמר בנצחון בלתי צפוי, אני שומע את הפרשן אומר: "אחרי הכל - יש

צדק במשחק. מי שמשחק יותר טוב מנצח". אינני יודע איך, אינני יודע כיצד, אבל באותו הבזק שניה, לפתע פתאום, מצטייר במוחי המחזה שבו אני עומד מול הרבי ושומע ממנו: "תזכור - מי שמשחק טוב יותר, הוא מנצח. אם רק תרצה - תוכל תמיד לנצח"...

שלוש שנים, מאז בר-המצווה, לא יצא לי להיזכר אפילו פעם אחת במפגש עם הרבי ובדברים שלו. ולפתע פתאום, מול המסך, ניצבו הדברים מול עיניי, חדים כתער. ומה

"אבל אינני

יהודי" - נזדעק

בן-שיחי שעד

לאותה שניה לא

העלה בדעתי

שגם אני יהודי...

"תשמע, אני

לא יודע, אבל

אולי הרבי רצה

שלפחות תמות

כיהודי".

שהכי מעניין - באותה שניה גמלה בי ההחלטה: אינני מחלל את יום-הכיפורים...

המקרה השני, המשמעותי הרבה יותר בעיני, היה חמש שנים מאוחר יותר. תחילת שנות הששים. סטודנט צעיר באוניברסיטה. הנפש סוערת. מחפשים 'משמעות לחיים'.

קבוצה נוצרית, נטועה במורמונים, הצליחה לצוד נפשות רבות בקרב הסטודנטים באוניברסיטה, בעיקר בקרב הסטודנטים היהודים. שניים מחברי הטובים ביותר הלכו קסם אחרי ה'מדריך' שלהם, ותוך זמן לא רב הצליחו לגרור גם אותי ולהטעימיני מ'מי העדן' שלהם.

משובע לשבוע נמשכתי ונסחפתי יותר. לראשונה הרגשתי תוכן בחיי. הגיע שלב שבו הייתי צריך לעבור את

טקס ההתנצרות, מעין 'הטבלה'. הדבר היחיד שהעיק עלי היה - איך לספר זאת להורי? ידעתי שהם יקבלו זאת קשה מאד, למרות היותם ליברליים ופתוחים. לא רציתי לצערם והחלטתי לשמור את הדבר בסוד כל עוד אוכל. ואולי - מי יודע - בהרבה תיחכום אצליח למשוך גם אותם ל'אמת' הגדולה שנחשפתי אליה.

ביום האחרון לפני הטקס, שאמור היה להפוך אותי לנוצרי טוב, קיימנו משחק 'בייסבול' שגרתי. בסיום המשחק, כשהקבוצה היריבה ניצחה, מצאתי עצמי טופח בידידות על גבו של ה'קפטן' היריב ואומר לו: "אין חכמות. זה היה צודק. מי שמשחק טוב יותר מנצח".

בקושי השלמתי את המשפט. החבר לא הבין כנראה מדוע פתאום הלבנתי או הסמקתי - אינני יודע בעצמי.

ה'מדריך' וכמובן חבריי הטובים, לא הבינו מה אירע לי כשלפתע פתאום ניתקתי עמם כל מגע...

רק לאחר נדנודים והפצרות סיפרתי להם את הסיפור.

גם שני החברים, שעזבו בעקבותיי, חבים אם-כן את הישארותם ביהדות לרבי מליובאוויטש ולהתעניינותו המפתיעה ב'בייסבול'...

הפגישה השניה שלי עם הרבי, היתה באייר תשכ"ז (יוני 1967). ימים ספורים לפני פרוץ מלחמת-ששת-הימים.

כמו רבים מחבריי באוניברסיטה, שעולם המחשבות שלהם הזדעזע ונחרד משלוותו בעקבות משבר הטילים בקובה ב-1962, כאשר לפתע הצטייר העולם האמריקאי השלו שלנו באור די מפחיד, החלטתי להקדיש את מקצוע הלימודים העיקרי שלי ל'למדע המדינה', וכמו חברים אחרים שהיו להם קשרים במקומות הנכונים - השתלבנו עם סיום הלימודים, חבורת צעירים עם 'מוחות מבריקים', מכל האוניברסיטאות הטובות בארה"ב, בצוותי הממשל השונים. כמה מחבריי הגיעו לעמדות מפתח בבית הלבן ובסגל יועצי ועוזרי הסנטורים. גם אני טיפסתי במהירות די מפתיעה, ובשנת תשכ"ז, רווק צעיר בן 26, נמנית עם הצוות הבכיר ביותר של מר ארתור גולדברג, גגרי ארה"ב באו"ם. יום אחד, בתחילת חודש יוני אותה שנה, מצלצלת אלי בת-דודתי, ובקול

קרוב לבכי היא מבקשת ממני לבוא אליהם בדחיפות. כשהגעתי לביתה מצאתי אותה ואת בעלה מודאגים מאד. בנם היחיד, אברהם, ששנה קודם לכן עשה מה שקרוי 'חזרה בתשובה' ולומד היום בישיבה של חב"ד בישראל, מסרב לחזור הביתה למרות המצב הבטחוני המתוח והמסוכן. הם שלחו לו כרטיס טיסה, התחננו אליו שיבוא הביתה לניו-יורק עד שהמצב יירגע, אך הוא מסרב בתוקף: הרבי מליובאוויטש אמר לא לעזוב.

"ניסינו ללכת לרבי מליובאוויטש" - מספרת לי הבת-דודה - "רצינו להסביר לו שאברהם הוא בן יחיד, הוא כל החיים שלנו, ולבקש ממנו שיבין לליבנו וירשה לו לבוא הביתה. אבל התברר לנו שאי-אפשר להיכנס לרבי. כתבנו לו פתק, כפי שיעצו לנו המזכירים, אך הוא ענה משפט אחד, שמאד לא משכנע אותנו: "לא ינום ולא יישן שומר ישראל".

"תגיד לי ג'ו" - שואלת אותי הבת-דודה - "בשביל זה קראנו לך דחוף. לך יש קשרים בחלונות הגבוהים שיודעים מה קורה. תגיד את האמת: מה המצב בישראל - יש סכנה או אין סכנה?"

לא רציתי להפחיד את ההורים המודאגים, אבל לא יכולתי שלא לומר להם את האמת: "אנחנו צופים סכנה גדולה למדינת ישראל. איננו יודעים מי ינצח במלחמה שתפרוץ, אבל אם הערבים ינצחו - ויש הרבה מאד סיכויים לכך - אינני רוצה להעלות על דל שפתי מה יקרה שם ליהודים. כמו כל יהודי אני מודאג מאד ממה שעובר עכשיו על ישראל, וכמי שנמצא בתוך העניינים אני מודאג שבעתים. ה'בוס' שלי, ארתור גולדברג, יהודי חם מאד, לא מצליח להירדם בלילות. אתם חייבים להוציא משם את אברהם" סיימתי.

"אבל אל דאגה" - אמרתי להם בהחלטה פתאומית שעלתה למוחי - "אנצל את המעמד שלי ואכנס לרבי מליובאוויטש. אני בטוח שאשכנע אותו לאפשר לאברהם לחזור הביתה". המזכירה שעליה הטלתי לערוך עבורי את הביורורים, מסרה לי מספר טלפון של אדם בשם חזקוני. "הוא היחיד שיכול להכניס אותך לרבי מליובאוויטש". תוך כמה דקות התקשרתי והצגתי עצמי כעוזרו

הבכיר של ארתור גולדברג ובקשתי להיכנס לרבי בדחיפות. הרב חזקוני הבטיח לי תשובה בשעה הקרובה, ואמנמם תוך כמחצית השעה התקשר אלי והודיע לי כי מחר ב-3 לפנות בוקר אוכל להיכנס לרבי. "אבל זה דחוף" - אמרתי. "משום שזה דחוף" - ענה לי - "אתה מצליח להיכנס לרבי מהיום למחר"...

הפנים הטובות והאצילות היו אותם הפנים, למרות 13 השנים שחלפו מאז. החזות הצעירה השתנתה כמובן, אבל פרט לצבע הזקן, לא הוכחה במאומה המבט הצעיר, החודר והעירני כל-כך של הרבי.

"כבר הייתי אצל הרבי" - פתחתי לאחר לחיצת היד החמה - "הסבא בא עמי לפני בר-המצווה", ומחיוכו של הרבי חשתי בבירור שהוא אמנם זוכר אותי. "אני רוצה להתנצל בפני הרבי" - המשכתי - "שניצלתי את תפקידי אולי שלא כדין, כי באתי לרבי בעניין אישי". החיוך הרחב שהתפשט על פני הרבי, נתן לי אומץ ואווירה טובה לגולל את סיפור בת-דודתי ובעלה, ולבקש מהרבי שיורה לבנם היחיד, אברהם, לבוא הביתה, להורים.

החיוך הטוב על פניו של הרבי נעלם לגמרי, בבת-אחת. פניו עטו לפתע ארשת מאד רצינית. "לי יש בארץ אלפי בנים יחידים" - אמר הרבי - "ואם אני אומר להם להישאר, זה משום שאני בטוח שלא יקרה להם כלום. אמור לבת דודתך ולבעלה שהיא יכולה להיות רגועה לחלוטין. "לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ה' משגיח על יהודי בכל מקום, אבל במיוחד בארץ הקודש".

"רבי" - אמרתי, "עם כל הכבוד היא איננה יכולה להיות רגועה וגם אני אינני רגוע. יתכן שהרבי אינו יודע, אבל לי יש מידע אמין. מדינת ישראל נמצאת היום בסכנה גדולה מאד".

"ישראל" - אמר לי הרבי ונדהמתי מעוצמת הבטחון שלו - "לא נמצאת בסכנה גדולה. היא עומדת לפני נצחון גדול. החודש יהיה בעזרת הא-ל חודש של חסדים גדולים ומרובים לעם היהודי".

"עכשיו" - אמר הרבי - "ברשותך, יש לי בקשה אישית. אמור לאביו של אברהם שגם הוא יכול לעשות משהו למען עם ישראל בארץ ישראל: להניח תפילין בכל יום. וגם אתה, כיהודי טוב,

"יוסף" - פנה אלי

הרבי ועל פניו חיוך

רחב - "יש לך בתוך

הלב מגרש רחב.

עד היום שיחקו

בו שני שחקנים:

היצר הטוב והיצר

הרע. אבל זה היה

משחק של ילדים.

מהיום והלאה

- מבר-המצווה

- זה כבר מאבק

אמיתי, ומשום שזה

מאבק אמיתי אתה

מקבל מהקב"ה את

המתנה הכי יקרה:

יצר טוב אמיתי עם

כוחות מיוחדים

מה"

תתחיל להניח תפילין בכל יום. אינני יודע עד כמה בתפקידך, בשגירות ארה"ב, אתה יכול לסייע לישראל, אולם בהנחת התפילין שלך מדי יום, אתה בוודאי יכול לסייע ובוזה אין שום בעיה של 'נאמנות כפולה'.

"ועוד משהו" - אמר הרבי - "כשיסתיימו כל העניינים באופן הכי טוב, הייתי רוצה לשוחח עמך".

לא יכולתי לפצות את פי. אינני יודע אם היו אלה שניות ספורות או כמה דקות. אבל אני זוכר עצמי עומד ומביט באיש היושב מולי. בעוצמה הפנטסטית הקורנת ממנו. הבנתי באותו רגע, בהתרגשות מסויימת, כיצד יהודים רבים כל-כך סומכים עליו בעניינים עצומות.

"רבי" - אמרתי בספונטניות כשדמעות חונקות את גרוני - "כיהודי, אני מאושר שיש לנו מישהו כמוך. ברגעים קשים ומפחידים כל-כך. תודה על הזמן שהענקת לי".

"שנשמע בשורות טובות" - סיים הרבי. ואז, כשכבר כמעט הגעתי לדלת, פנה שוב הרבי אלי בחיוך רחב מאד: "דרך אגב - אתה עדיין חובב 'בייטבול'?"

ימים ספורים לאחר פגישתי עם הרבי, עצר העולם את נשימתו. ישראל מוקפת האוייבים, שלחמה על קיומה בשלוש חזיתות, הביסה את אויביה במהירות הבזק, בנצחון חסר תקדים בהיסטוריה הצבאית.

ישבתי באו"ם בחדרו של מר גולדברג כששודרו התמונות שלאחר כיבוש הכותל המערבי. תקיעת השופר של הרב גורן והחיילים הבוכים על אבני הכותל... מר גולדברג לא יכול היה לעצור בעד דמעותיו. גם אני לא. מזכירו האיש, הלא-יהודי, של ארתור, הביט בנו אולי בתמהון, אבל הבין כנראה שמהו גדול מאד ליהודים התרחש עתה מול המרקע.

כשהדמעות עדיין בעיניים, אמרתי לו: "ארתור, חששנו מפני הגרוע מכל. היהודים וידידי ישראל היו בחרדה ובמתח נורא, אבל יש יהודי אחד, שבבטחון מוחלט ניבא את הנצחון הגדול". סיפרתי לו אז לראשונה על פרשת פגישתי עם הרבי לפני שבוע ימים.

זכרתי את בקשתו של הרבי והתקשרתי שוב לראב"י חדקוב. הפעם המתנתי כשבוע עד שנקראתי לבוא אל הרבי. בהיכנס, כשציפיתי

לראות את הרבי במצב רוח עליו, במין אמירה של "נו, מה אמרתי?" - הופתעתי למצוא אותו רציני מאד. לאחר לחיצת יד לשלום הוא פנה אלי ללא שום שהות מיותרת: "זהו זמן גדול וחשוב לעם היהודי. העם היהודי מלומד בנסים לכל אורך ההיסטוריה שלו. כל קיומו מהווה שרשרת אחת של נסים. אבל רק באירועים ספורים, הנסים הם כאלו, שאלוקים כאילו תוקע בשופר גדול, מראה ומכריז לעולם כולו על עם הנצח שלו, העם היהודי. כך היה ביציאת מצרים, כך היה בעוד אירועים ספורים וכך היה גם בשבוע שעבר.

"האלוקים, שהוא ברא את העולם והוא מנהיגו, נתן את ארץ ישראל לעם ישראל. לזמן מה, לזמן ארוך מאד, הוא לקח מאתנו את הארץ ונתן אותה לאומות העולם. בשבוע שעבר הראה הקב"ה באופן גלוי שהארץ שייכת לעם ישראל ונתנה לנו.

"וכדי שלא יהיה ספק לאיש שאלוקים הוא שנתן לנו את זה, היה הדבר כרוך בנסים גדולים. כאשר כל אויבי ישראל זממו להשמיד את העם היהודי בארץ ישראל, והעולם כולו והיהודים כולם חרדו ודאגו כיצד תינצל ישראל המוקפת מכל צדדיה אוייבים המבקשים להשמידה. אלוקים הראה נסים ונפלאות בזמן הכי קצר, הביס את אויביה מפניה ונתן לה את ארץ ישראל, את הקדושים שבמקומותינו.

"אבל" - אמר הרבי - "ליהודים יש בחירה חופשית ועל שני דברים עיקריים צריך לעמוד כעת על המשמר. הדבר הראשון שלא יגידו חלילה "כוחי ועוצם ידי". שלא יתפארו כאילו הכח הצבאי הוא שהביא את הנצחון. היה זה רק כלי קטן בדרך הטבע. הנצחון הנסי היה מאלוקים וממנו בלבד.

"הדבר השני" - המשיך הרבי - "נוגע גם לך ולכן בקשתי לשוחח עמך. אני מכיר את טבעם של היהודים, כולל אלו העומדים היום בראש השלטון בישראל. אני חושש מאד שכבר בימים הקרובים הם יזדרזו לשלוח לוויינגטון שלוחים לומר שהם מוכנים להחזיר את השטחים שכבשו. הם לא מבינים שהם לא כבשו שום שטח, אלא הקב"ה נתן להם במתנה גדולה ובנסים גדולים את הארץ

השייכת להם. את זה חייבים למנוע, בכל הדרכים".

בעשר הדקות בהן שטח הרבי את הדברים הללו, לא פציתי פה. הייתי מוקסם ומרותק ולא פחות מכך מופתע, מהעובדה שהרבי מצא לנכון לדבר דברים נשגבים אלו דווקא עמי. אולם עכשיו, משהרבי אמר לי שזה נוגע גם אלי, הרהבתי עוז ושאלתי: "רבי, איך אני נכנס כאן לתמונה?"

"אתה נפגש עם הישראלים הבאים לאו"ם, עם השגריר הישראלי וכדומה. יש לך גם מהלכים כנראה ב'סטטיט-דפרטמנט'. אתה יכול להריח מה קורה. בקשתי היא, שכאשר תיווכח ברפיון הרוח של נציגים ישראלים, תחזור בפניהם על הדברים ששמעת כאן ובשיא התקיפות".

הרבי קרא כנראה את המחשבה שהחלה להתרוצץ בי ומיד המשיך: "אינני מתכוון כלל שתפעל כאילו בסתירה ומאחורי הגב של ממשלת ארה"ב, שלה אתה מחוייב ולאינטרסים שלה אתה אמור לדאוג. אולם ראשית, לארה"ב אין שום אינטרס שישראל תחזיר את השטחים. ההפך הוא הנכון. שנית, כיהודי וכאזרח פרטי, מותר לך להביע את דעתך".

וכאן פנה אלי הרבי בקול מאד מאד נרגש, במין סערת נפש: "ואם ישאלו אותך הישראליים: מניין הבטחון הגדול שלך? על סמך מה אתה יודע מה טוב לישראל ומה לא? ספר להם על הבן היחיד, שהוריו פחדו לגורלו ורצו להביאו לארה"ב, ומהחדר הזה הבטיחו לו ולעוד אלפי בנים יחידים שאין מה לדאוג ובוטחו יהיה בסדר. "ועל סמך מה הבטיחו מהחדר הזה? על סמך זה שיש בורא עולם ומנהיגו ובורא עולם החליט לתת במתנה את ארץ ישראל לעם ישראל. וכשבורא העולם נותן לנו מתנה - צריך לייקר אותה ולשמור עליה ולא לחפש איך להיפטר ממנה!"

העם שאיש כמו הרבי מליובאוויטש משתייך אליו.

אינני יכול אמנם לספר באיזה אופן ובאיזו מידה ביצעתי את אשר הרבי הטיל עלי. אוכל רק לומר שהרבי היה שבע רצון מכמה וכמה עניינים שעשיתי בנידון.

עדות ראשונה לכך קיבלתי כעבור כמה חודשים, כאשר יום אחד ניגש אלי שגריר ישראל באו"ם ואמר לי: "אמש הייתי בהקפות אצל הרבי מליובאוויטש. בין היתר הוא ביקשני למסור לך דרישת שלום חמה בצירוף הערכתו והוקרת תודתו".

בשנת תשל"א (1971), בעקבות נישואי לבת-קיבוץ שעבדה בשגרירות ישראל באו"ם, עליתי לישראל. תקופה מסויימת עבדתי בשגרירות האמריקאית בתל אביב ומאוחר יותר עברתי לעבוד בשרות ממשלת ישראל.

במסגרת תפקידי עסקתי בכמה תפקידים חסויים, שאינני יכול להרחיב עליהם את הדיבור גם היום, אפילו לא ברמז. הגעתי למדינות שונות, למטרות שונות, וכאן נפגשתי לראשונה עם אספקט נוסף באישיותו של הרבי.

אני יכול לקבוע בוודאות הכי גמורה כי גורלם של קיבוצי יהודים בכמה מקומות בעולם, נחרץ לטובה אך ורק בעקבות מעורבותו ופעילותו של הרבי ושליחיו. גם מדינת ישראל - ולא רק העם היהודי - חבה לרבי חוב גדול מאד, בתחומים מאד גורליים, שאינני רוצה ואינני יכול לפרטם מעבר למה שאמרתי.

בכל אותם שנים נזדמן לי לעמוד בקשר ישיר עם הרבי, בידיעתם ובברכתם של הממונים עלי, בדרכים רבות ומגוונות שאינני רוצה להיכנס אליהן.

פגישתי האחרונה עם הרבי היתה בשנת תש"נ, באחד מימי ראשון, כשהגעתי עם ידיד לקבל 'דולר'. בפגישה זאת התנסיתי במה שחסידים אוהבים לכנות 'מופת'.

סיפרתי לרבי שבדעתי לבקר בשבוע הבא בגרמניה. הרבי הבין וידע על מטרת הנסיעה. הרבי נתן לי דולר נוסף ואמר: "זה תתן לצדקה בשטוטגרט". אמרתי לרבי: "לפי התכנית אינני אמור להיות בשטוטגרט". הרבי כאילו לא שמע אותי. הוא רק אמר "הצלחה רבה"

והמשיך לתת דולר למי שעמד אחרי בתור.

הגעתי לגרמניה, לפרנקפורט, וכעבר זמן קצר המראתי מפרנקפורט להמשך הנסיעה. לא הרבה אחרי ההמראה הודיע הטייס כי הוא נאלץ לבצע נחיתת-חרום ב...שטוטגרט.

נזכרתי כמובן בדולר המופלא הנמצא בכיס, ובחניית הביניים הבלתי מתוכננת חשבתי לעצמי: איך אקיים מה שהרבי אמר לי? למי אוכל לתת כאן את הדולר לצדקה?

בעודי יושב ומהרהר התיישב לידי איש זקן, מנוסעי המטוס, ומתחיל לגלגל עמי בשיחה: כמה זמן להערכתך נצטרך להמתין כאן וכדומה. מכאן לשם התגלגלה השיחה והתארכה, ולאחר כשלוש כוסות בירה כבר ידעתי כמעט בפרוטרוט את תולדות חייו של הישיש היושב לידי. בן להורים יהודים, שנותר בודד ממשפחתו לאחר השואה ובעקבות כעסו, אכזבתו או פחדו החליט להתנצר ולנתק כליל את שייכותו ליהדות. במשך השנים הצליח והתעשר עושר מופלג בעסקיו.

תוך כדי שיחה, הבריקה במוחי מחשבה משונה וקצת 'פראית'. הוצאתי מכיסי את הדולר ואמרתי לו: "שמע, יש בניו-יורק רב גדול של היהודים. השבוע הייתי אצלו והוא נתן לי את הדולר הזה "לתת לצדקה בשטוטגרט". זאת למרות שלא העליתי בדעתי להיות בעיר זו. אני מבין שאינך זקוק לצדקה, אבל כיון שאתה היהודי היחיד שפגשתי בשטוטגרט ועוד מעט המטוס כנראה ימריא, אני חושב שאולי אלך התכוון הרבי"...

"אבל אינני יהודי" - נזדעק בן-שיחי שעד לאותה שניה לא העלה בדעתו שגם אני יהודי...

"תשמע, אני לא יודע, אבל אולי הרבי רצה שלפחות תמות כיהודי". אינני יודע מי הכניס לפי את הדברים הללו וגם אינני יודע מה היה עם הקשיש היהודי בהמשך דרכו. אבל הדמעות הספורות שבצבצו בעיניו כשהטחתי בפניו, כמעט בלי כוונה, את המשפט האחרון, יכולות ללמד אולי על הצלחת המשימה.

בכל אופן - הרבי, כך למדתי ולא בפעם הראשונה, נתברך בעיניים רחוקות יותר מאלו של בני אנוש רגילים...

"הדבר השני"

- המשין הרבי

- "נוגע גם לך ולכן

בקשתי לשוחח

עמך. אני מכיר את

טבעם של היהודים,

כולל אלו העומדים

היום בראש השלטון

בישראל. אני חושש

מאד שכבר בימים

הקרובים הם יזדרזו

לשלוח לוויינגטון

שלוחים לומר שהם

מוכנים להחזיר את

השטחים שכבשו.

הם לא מבינים

שהם לא כבשו שום

שטח, אלא הקב"ה

נתן להם במתנה

גדולה ובנסים

גדולים את הארץ

השייכת להם. את

זה חייבים למנוע,

בכל הדרכים".

ערב עיון

לקראת ג' בתמוז

יום ההילולא העשירי של הרבי מליובאוויטש זי"ע

יתקיים בעז"ה ביום חמישי כ"ח בסיוון,
בשעה 20:00 במוסד הרב קוק, ירושלים

בהשתתפות הראשל"צ הרב אליהו, רבנים חשובים ומשפיעים

המעונין לקבל את גיליון 'מעיינות'

במשך שנה (ארבעה גיליונות) באמצעות הדואר
ישלח שיק ע"ס 20 ₪ (דמי טיפול ומשלוח)
לפקודת 'תורת חב"ד לבני הישיבות'
בצירוף הכתובת למשלוח הגליון,
לת.ד. 4102 נתניה.

מבצע 'חסידות מבוארת' ממשיך עד ר"ח אלול

מאמרי אדמו"ר הזקן למועדי השנה עם ביאור מקיף
2 כרכים מהודרים במחיר 100 ₪ בלבד כולל דמי משלוח.
(במקום 150 ₪ בחנויות).

המעונין ישלח שיק לפקודת 'תורת חב"ד לבני הישיבות',
בצירוף הכתובת למשלוח, לת.ד. 4102 נתניה.

המבצע נערך בחסות הרב דן יואל ליווי
ראש מערכת הכשרות העולמית או. קי.
ופטרוך מפעל 'חסידות מבוארת'.